АЛАМТА

«АЛАМТА»

Иаԥҭоуп 2013 ш. март азы

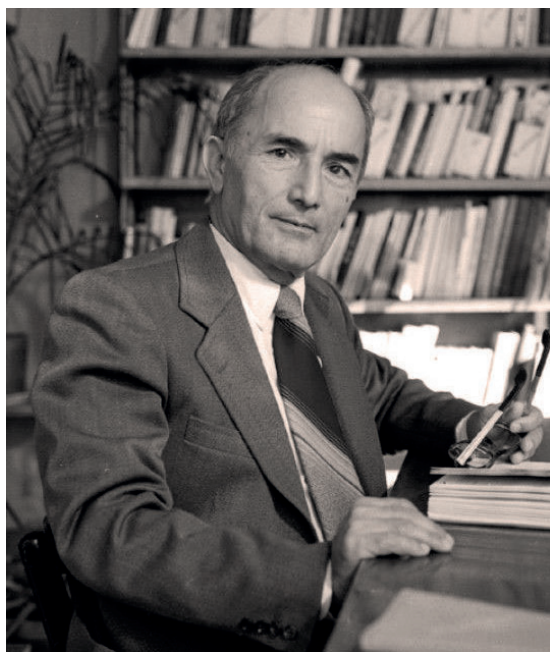
№ 9-10 (164) 2026 ш. сентиабр – октиабр

АԤСНЫ АШӘҚӘЫҨҨЦӘА РЕИДГЫЛА АГАЗЕҬ

ГАЗЕТА СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ РЕСПУБЛИКИ АБХАЗИЯ

Шалуа Инал-иԥа – 110 шыԟәса

АԤСУА ҬАРАУАҨ ДУ ИХЫПҬША

Аҟәа иазгәаҭан еицырдыруа аԥсуа ҭарауаҩы, аҭоурыхҭҭаақы, кавказҭҭаақы, аԥсуаҭҭаақы Шалуа Инал-иԥа диижьҭеи 110 шыԟәса аҭра.

Октиабр 20 рзы Аԥсны Аиҳабыра реилатәарақәа рзал аҟны иаартын иналукааша аԥсуа ҭарауаҩ изкыз IV Жәларбжьаратәи «Инал-иԥа иаԥхьарақәа». Аиԟәшәара аартуа Д.И. Гәлиа ихьз зху Аԥсуаҭҭаара аинститут аиҳабы А. Ашәба дазаатгылеит аҭарауаҩ инысмҩа аҟнытә хадара злоу.

Адныҳәаларала еизаз рҽаԥхьа дыԟәгылеит Аԥсны Ахада Б. Гәынба. Уи иазгәеиҭеит аԥсуа ҭҭаарадырраҿы Ш. Инал-иԥа иааникыло аҭыԥ акырза шаҵанакуа, еиҵагыло абиԥарақәа рзы иҿырԥшыгангьы ишаанхо. Анаҩс иԟәгылеит Аԥснытәи аҳәынҭқарратә университет аректор А. Гәарамиа, Аԥсны аҭҭаарадыррақәа Ракадемиа ахада З. Ҷьапуа уҳәа егьырҭгьы.

Октиабр 20–21 рзы Аҟәа имҩаԥысуаз афорум аусура иаҵҵан Д.И. Гәлиа ихьз зху Аԥсуаҭҭаара аинститут аҟны, еиуеиԥшым ахырхарҭақәа рыла ажәахәқәа ҟарҵеит аԥсуа ҭарауааи асасцәеи. Аусмҩаԥгатә ҽеалархәразы Аԥсныҟа иааит Москва, Санкт-Петербург, Ставрополь, Махачкала, Маиԟәаԥ, Черкесск, Нальчик, Казан, Перм, Грозныи уҳәа Урыстәыла иаҵанакуа ақалақьқәа рҟнытә, иара убас Ҭырқәтәылеи Аахыҵ-Уаԥстәылеи рхаҭарнакцәа.

* * *

Шалуа Денис-иԥа Инал-иԥа диит (20.10.1916) Аҟәатәи аокруг Кәыдрытәи аучастка (иахьатәи Очамчыра араион) Гәыԥ ақытан (иԥсҭазаара далҵит – 22.09.1995). Аҭоурыхтә ҭҭаарадыррақәа рдоктор (1963), апрофессор (1964), Адыгатәи (Ачерқьестә) Жәларбжьаратәи академиа алахәыла (1993). Аԥсни (1962) Қырҭтәылеи (1982) рҟны аҭҭаарадырра ҽеаԥсазтәыз аусзуҩы, Д. И. Гәлиа ихьз зху Аԥсны Аҳәынҭқарратә премиа ианашьан (1986, ашәҟәы «Аԥсуа етикет азы аочеркқәа» азы), СССР-и (1956) Аԥсни рышәҟәыҩҩцәа Реидгылақәа дрылан. Дыҩуан аԥсышәалеи урысшәалеи.

Дышқәыԥшзаз иани иаби иԥхоит. Иашьеиҳаб харада ахара идҵаны дҭаркхьан. Ш. Инал-иԥа аҭара иҵон Гәыԥтәи ԥшь-класстәи ашкол аҟны, 1927 ш. – Очамчыратәи ихарҭәаам абжьаратә школ аҟны, 1928 ш. инаркны – Аҟәатәи аԥсуа школ-интернат аҟны, уи далгоит 1936 шықәсазы. Убри ашықәс аан қәҿиарала аԥышәарақәа ҭины дҭалоит афилософиеи, алитературеи, аҭоурыхи Москватәи ринститут афилософиатә факультет. Аха, дук мырҵыкәа, уаҟа еилыркааит иашьеиҳаб, харада ахара идҵаны дышҭаркыз, хара имгакәагьы аҵараиурҭа аанижьыр акәхеит. Ш. Инал-иԥа дхынҳәуеит Аԥсныҟа. Ақытақәа рҟны рҵаҩыс аусура далагоит. Ҩаԥхьа ааха иоуеит аҭарауаҩы қәыԥш. Харада ахара идҵаны, ажәлар драҕоуп ҳәа дҭаркуеит иашьа агәыбжьанытәгьы. Имацара даанхоит.

1938 ш. иҩызцәа рыбзоурала ҩаԥхьа Москваҟа дцоит, дагьҭалоит К. Либкнехт ихьз зху Москватәи арҵаҩратә институт аҭоурыхтә факультет. Адиплом ҟаԥшь иманы иреиҳау аҵара хиркәшеит (1941). Аҟәаҟа даныхынҳә аус иуан агазеҭ «Аԥсны ҟаԥшь» аредакциа ақыҭа нхамҩа аҟәша аиҳабыс. 1943-1946 шш. раан аспирантура акурс дахысуан Қырҭтәыла аҭоурых аинститут аҟны, аетнографиа аганахьала егьихьчеит акандидаттә диссертациа. Ш. Инал-иԥа 1946 ш. инаркны Д. И. Гәлиа ихьз зху Аԥсуаҭҭаара аинститут аҭҭаарадырратә усзуҩыс дыҟан. 1940-тәи ашықәсҟәа рынҵәамҭазы усура днарԥхьеит Аԥсуа ҳәынҭқарратә музеи ахь. 1957 ш. инаркны акәзар, аԥсуа институт аҭоурыхи аетнографиеи рыҟәша аиҳабыс аус иуан. 1958-1988 шш. раан аҭҭаарадырра ахәҭазы аԥсуа институт аиҳабы ихаҭыԥуаҩс дыҟан, 1988 ш. инаркны – аҭҭаарадырратә усзуҩы хадас.

Аԥсны Аџьынџьтәылатә еибашьраан (1992-1993) дҭахеит иԥа, аҵарауаҩ Адгәыр. Даараза ихьааигон иара убас 1980 ш. Аԥсуа институт аҟны архив абылраан иахьалаблыз инапҩымҭақәа маҷымкәа.

Ш. Инал-иԥа аҭҭаарадырра напы алеикит аспирантура данҭаз. Иааиԥмырҟьазакәа Аԥсны ақытақәа рҟны адәынтәи аекспедициақәа мҩаԥигон, еизигон нарҭаа ражәабжьқәеи егьырҭ афольклортәи амифологиатәи рҽиамҭақәа, алингвисттә, еиҳаракгьы атопонимикатә материал. Ҷыдала ахшыҩзышьҭра риҭон аҭоурых-етногарфиатә материалқәа, ашьҭахь урҭ хыԥхьазарарацәала астатиақәеи амонографиақәеи шьагәыҵс ироуит. Абарҭқәа рнаҩсан Ш. Инал-иԥа илаԥш ахын алитературатә процесс.

Ш. Инал-иԥа хазы шәҟәқәаны Аҟәа иҭижьит амонографиақәа жәпакы.

Аҵараукаҩ ду Шалуа Инал-иԥа ихьз хашҭра ақәымкәа иаанхоит иҭынхаз аусумҭа хатәрақәа рыла.

Анзор Мықәба 80 ш. ихытҵуеит

АДНЫҲӘАЛАРА

Ҳаҭыр зқәу Анзор Кәакә-иԥа! Еицырдыруа ашәҟәыҩҩы, адраматург, апублицист, ауаажәлларратәи аҳәынҭқарратәи усзуҩы, СССР-и, Аԥсни, Урыстәылеи рышәҟәыҩҩцәа Реидгылақәа ирылоу арҽиаҩы гәыкԥсыкала 80 шықәса шәхыҵра аиубилеи шәыдаҳныҳәалоит.

Шәқәыԥшра ашықәсҟәа инадыркны згәыблра шьҭышәкааз аҟазара занаатс иалышәхит. Қарҭтәи аҳәынҭқарратә атеатртә институт аҟны шәҵара хыркәшаны Аԥсныҟа шәаныхынҳә, 1968 ш. инаркны С.И. Ҷанба ихьз зху Аԥсуа ҳәынҭқарратә драматә театр аҟны актиорс шәусура хаҵшәыркит. Еиуеиԥшым ашықәсҟәа раан қәҿиарала инашәыгзаз аролькәа иреиуоуп: Кочкариов (Н.В. Гоголь – «Аԥҳәысҳәара»), Васили (В.С. Розов – «Ачара аены»), Дон Карлос (Ф. Шиллер – «Дон Карлос»), Амтон (Б.У. Шьынқәба – «Ахра ашәа»), Нарчоу (А.Кә. Мықәба – «Амра атыҩ ианаку»). Акинофильм «Хҭарпа шкәакәа» (Б.У Шьынқәба иҩымҭа «Ахра ашәа» иалху) аҟны Нестор ироль шәыхәмарит.

1975 ш. инаркны Аԥсуа театр алитературатә хәҭа шәеиҳабын. 1983 – 1989 шш. раан аус жәуан ахәаԥшҩы қәыԥш иаурыс театр аиҳабыс, асахьаркыратә напхгаҩыс. 1989 – 1996 шш. рзы ауааажәларратә усура шәнапы алакын, аҳәааныркәтәи ҳцьынцьуаа ҽерымадарақәа рзы Аԥснытәи агәыԥ «Аԥсадгьыл» ахантәаҩы ихаҭыԥуаҩс шәыҟан, 1997 – 2004 шш. раан – Аԥсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла амазаныҟәгаҩс, ашьҭахь – ҩышықәса ахәыҷтәы журнал «Амцабз» аредактор хадас аус жәуит. Ишәырҳаз аԥышәа ҳасаб азуны 2005 ш. инаркны Аԥсадгьыл ахь ахынҳәразы Аԥснытәи аҳәынҭқарратә еилакы ахантәаҩыс шәахадыргылоит. 2011- 2016 шш. рзы Аԥсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩыс аус жәуан.

Аҟазареи алитературеи қәҿиарала еилагзауа акьыԥхь аҟны шәцәырҵит 1977ш. нахыс. Иаԥышәцеит Аԥсуа театр аҟны иҟәдыргылахьоу аҭоурыхтә драмақәа «Амра атыҩ ианаку», «Ашәқәа зегьы анаарту», «Қьалашьбеи», «Гәымсҭатәи абаллада», насгьы апиеса «Адгьыл агьама», алакә-пиеса «Уарда», шәнапы иҵышәхит аповестқәа: «Мгәыз Ҳасан», «Гәашьаней», «Хьымкәараса», аромаңқәа: «Мезиҭқа ахалара», «Ачамҳа ду амҵан», иара убас иҵшәыжьхьеит аҭоурыхтәи апублицистикатәи статиақәеи аочеркқәеи реизгақәа. Шәырҽиара еиуеиԥшым ахырхарҭақәа рыла ишеиларсу шьақәнарҕәҕәоит аҳәааныркәтәи атәылақәа рҟны инхо аԥсуа диаспоракәа рҭоурых иазку аҭоурых-публицистикатә статиақәеи аочеркқәеи, амҩантәи азгәаҭақәа жәпаки еидызкыло «Амҩақәа, амҩақәа…», «Аԥсуа Аԥсны шиатәаршьаз» (Ахәыҷқәа ирызку алакәқәа), еиуеиԥшым егьырҭ шәкьыԥхьымҭақәа. Еиқәыршәаны иҵшәыжьит Ҷьамал Абыгба иажәеинраалакәа реизга «Сыԥсы зыҕроу Аԥсны».

Аиҭагара аус аҟны акәзар, шәылшамҭақәа ыҟоуп: аԥсшәахь еиҭажәгеит А.М. Горки, В.В. Розов, О. Иоселиани уҳәа рпиесақәа. Шәхаҭа шҩоымҭақәа еиҭагоуп: аурыс, аҭырқәа, абаза, адыга, ауаԥс, аҟабарда бызшәақәа рахь.

Хазы шәҟәқәаны иҵшәыжьхьоу: «Амра атыҩ ианаку», «Адгьыл агьама», «Уарда», «Мгәыз Ҳасан», «Гәашьаней», «Ҳҳы ҳзаиааир…», «Аԥсны аҳцәа», «Қьалышьбеи», «Иалкаау», «Ашаецәақәа», «Анатолиатәи ажәабжьқәа» аԥсуа сахьаркыратә литератураҿы, ҷылала амилаҭтә драматургиаҿы лагала бзианы ишьатәуп.

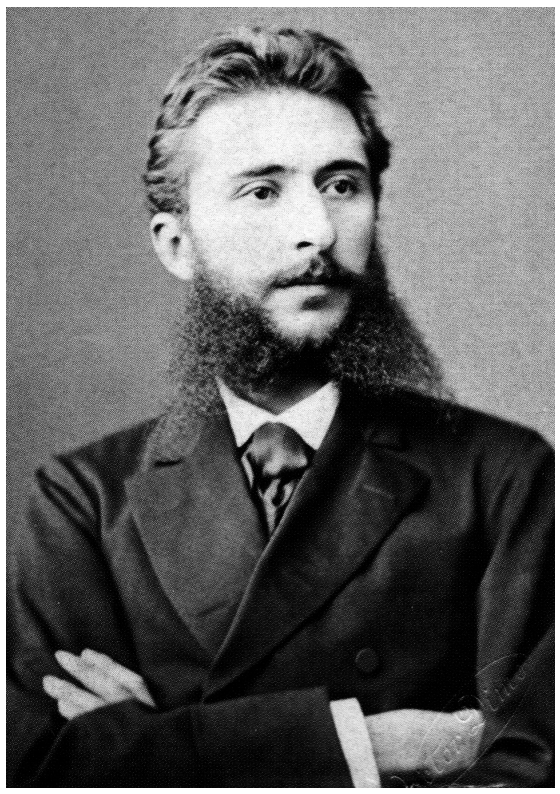
Аԥсуа литературеи аҟазареи рырҽиара аус аҟны шәааԥсара азгәаҭоуп аҳәынҭқарратә ҳамҭақәа рыла, Аԥсны ҽеаԥсазтәыз артист ҳәа ахьз шәыхҵоуп, «Ахьз-Аԥша» аорден аҩбатәи аҩазара шәанашьоуп.

Мшаенеиԥш, алитературатә ԥсҭазаара шәалагылоуп. Есааира зырҽиара амехак ҽеарҭбаауа ашәҟәыҩҩы, адраматург ишәылшәыршахьоу ишьақәнарҕәҕәоит аԥхьаҟагьы ахәаԥшцәеи аԥхьаҩцәеи иҵегьы ишәыргәырҕараны шәшыҟоу. Агәабзиара ацны, арҽиара агәацԥыхәареи, еиҳау аихьзарақәеи, аԥсуа иқәра назеи ҳазшаз шәразҟы иалеиҵааит.

Аԥсны ашәҟәыҩҩцәа Реидгыла

Гьаргь Чачба – 180 шықәса

ЗХЫПҬША НАҨХЬАЗ

иҧсыбаҩ Аҧсныҟа иааргеит, анышә дамардеит Мыкәтәи ауахәамаҿы.

Аҭоурых ибзианы иадыруеит 1866 ш. аҧсуаа Лыхнытәи рыкәгылара ахҟьаҧҟьакәа. Ҳажәлар рганахь аҭыҧ змаз азалымдарақәа раанкылара ишазкызгьы, аҳәынҭқар имҩаҧигоз аполитика иаҿагылеит ҳәа иҧхьазан. Гь. Чачбеи иҭаацәеи арҭ ахҭысқәа реиҿкаара иалахәымзаргьы, ихаҭеи иҭаацәеи уа рцәырҭра инамаданы, иалахәын ҳәа иршьеит, аҭаацәа зегьы Аҧсны иалцазааит ҳәа иазыҧхьазан, нхарҭа ҭыпс ироуит Оренбургтәи атәылаҿацә.

Ууанза апрапоршьчик ичын зырҭахьаз Гь. Чачба, 1867 ш. апрель 26 рзы Оренбургнтәи аказакцәа рыр рахь ддәыкәырҵеит. Убрантә аштаб-капитан ичын иҭаны 1871 ш. ииун 8 рзы Одессатәи арратә округ архәҭакәа ркомандаҟаҵаҩ иахь дышьҭын, уа иррамаҵура иациҵаразы. Гь.Чачба Аҧсны анхара азин имамызт, аха 1866 ш. Лыхнытәи ақәгылара аганахьала ахара ихырхит. Ҩаҧхьа диаган Кавказтәи ар рхада иадиутантс (17.06.1875 ш.). Уи нахыс, аамҭақәак рышьтахь аамҭала Петербург дынхон. Убри инаркны Урыстәыла аҳәынҭқарс иҟалараны иҟаз Александр III дизааигәахеит, 1879 ш. инаркны иара иҟны флигельадиутантс дыҟан, адырҩашыҟәсан аҳәынҭқар иахҵырпар дырхыпхьазалахеит.

«Иреиҳәоу аофициалтә хеидкылакәа рҟны имаз аиҭанеиааиреи аимадареи мап рцәикыртә Гьаргь Чачба дҟанаҵеит абас еиҧш иҟоу, уаҩы игәы нзырхашаз афактгьы: аимператор Александр III Қәҭешь данаауаз аҿены Гьаргь Чачбеи Николо Николаҿеи, царизм ахаҭарнакцәа зыгәра рымгоз даҿа шьоукы инарылакны агубернатор ақалақь иалҵырц рабжьеигеит. Абри аҭакс, Гьаргь Чачба аргамаду даақәгылан аҳәынҭқар ианаишьаз иреиҳәоу аҳҭынратә титул – афлигельадиутантра мап ацәикит. Ари аҳәынҭқар иеиҳабыра рҿагылара акәын иаанагоз». (Гь. Чачба (Шервашиҿе), еиҭеигеит Б.Гәыргәлиа). Ҳәарада, ас ахымҩаҧгара усҟантәи аамҭазы даара агәаҕрагьы аҭахын. Уи шьақәнарҧәҩоит даҿа шәкәыкгьы. Абри ахҭыс инамаданы аҳәынҭқар ихьҙала иифыз (1891 ш.) ашәкәы аҟны иаҳәон: «Дозвольте же мне, Государь, просить, как милости, повелеть назначить строгое расследование и законный суд над всей моей жизнью и если, кроме умышленных наветов, окажется, что когда-либо в чем-либо изменил долгу присяги и чести, велите казнить меня» (ЦГАА, афонд 60, аус 82, абҵыцқәа 1 – 1.).

Ари ашәкәы ашьҭахьгьы Гь. Чачба иахь гәрамгарак аадырҧшуама уҳәартә изныҟаон. «1904 шықәсазы Гьаргь Чачба Қәҭешьтәи агуберниа аҭауадцәеи аамыстцәеи рхадас дҟаларц азын 257-ҩык алхыҩцәа рахьтә 230-ҩык рыбжьы ирҭеит, аха Урыстәыла аҩнуҵҟатәи аусҭәа рминистр В.К. Плеве уи икандидатура аҳәынҭқар иахәаҧшрагьы ахәҭаны имҧхьазеит». (Ашәкәы «Гьаргь Чачба (Шервашизе)» аҟнытә, еиҭеигеит Б.Гәыргәлиа).

Чачба ихааныз, ибзианы дыздыруаз азәыроы рҳәамҭақәа акьыҧхь рбеит, зегьы еицҿакны иазгәарҭон уи ицқьаны аҧсшәа шиҳәоз, аҧсуара шныкәигоз, аазара бзиа шимаз, ижәлар рцасқәеи рқьабзқәеи дышрыкәныкәоз, икәша-мыкәша иҟаз иҿырҵаауазгьы шыраҵәаз. Иаҧсуа маҭәа даҵаҿырбо дахьцәырҵлакгьы зегьы рылаҧш иаахон, иқәрахь дышнеихьазгьы иеинаалашьа, иҭеиҭыҧш ихнахуан. Европатәи амаҭәала иҿанеибиҭозгьы, зегьы дрылукаауан, аамысташәала ихымҩаҧгашьа деиҷенакаауан.

Аҳ иҧа Гьаргь ихааныз ргәалашәарақәа рҟны, инарымҩатәны акәзаргьы, иаадырҧшуеит, уи Аҧсны анхара азин шимамызгьы, шыкәсык аҩнуҵкала знык дшаҭаауаз, итәыла гәакьа ахы-аҵыхәагьы шеимидоз. Ари аҿырҧшала иаабоит иҧсадгьыл даҿыгәҳәаауа бзиа ишибоз.

1918 ш. февраль 25 рзы Гьаргь Чачба анышә дамардеит Мыкәтәи ауахәамаҿы, инижьхьаз ауасиаҭ инакәыршәаны (идунеи иҧсахит февраль 19 рзы).

Гь.Чачба дшыхәыҷыз аазара бзиа иоуит адунеитә литература атрадициақәа рыла. Ҳәарада, уи иҧсҭазаараҿы идырреи иҧышәеи еиҳагьы иханарҭәаауан. Илитературатә аҧҵамҭақәа рҟны еиҧш, ипублицистикаҿгьы иаабоит иааирҧшуа, дзыхцәажәо иарбанзаалакгьы шаҟа адырра аҵубааua, шаҟа агәрагара рныҧшуа, аиаша дшацәхьамҵуа, мцла еибарку дшаҿагылаҩоу. Араҟа иара изы еснагь ицхыраагҙан иҧсҭазааратә пышәа, насгьы ибзианы аҭоурых ахьидыруаз. Убри азоуп ҳаҭыр ду зиқәыз ашәкәыҩоцәеи аҵарауааи рыҩнуҵҟа еиҧш, аруаа, ачынуаа рҟынгьы.

Гь.Чачба иҧсадгьыл гәакьа аҟны анхара азин иоуит 1905 шықәсазтәи раҧхьатәи аурыс революциа ашьҭахь. Лаҩакрада еснагь иҧхыз иалаз итәылахь дагьиасуеит, излашьақәыргәгәоу ала, Аҟәа дынхон. Аҳҭны-қалақь аҟны еиқәханы игылоуп иҩны, Аҟәатәи ашьха амҵан (иахьа А.Лашәриа имҩаҿы) игылоу аҩны аномер 5. Иҧсҭазаара ҽахцәааназа Аҳ иҧа Гьаргь абри аҩны аҿы дынхон.

Гь.Чачба илитературатә ҭынха мехакы ҭбаала еиларсуп. Уи иҩуан ажәеинраалақәа, апоемақәа, адраматә ҩымҭақәа, иара убас атеатртә рецензиақәа, еиуеиҧшым астатиақәа, алитературатәи апублицистикатәи ҩымҭақәа ирызкны азгәаҭақәа уҳәа.

Ишдыру еиҧш, апоет иҩымҭақәа аҧиҵон еиҳарак қырҭшәалеи аурысшәалеи, аҭоурых иазку статиақәак инапы иҵихит немец бызшәала. Иеҧишәон аиҭагара аус аҟынгьы. Шьахәла идыруан, аурыси ақырҭуеи шәкәыҩоцәа рырҿиамҭақәа реиҧш, европатәи авторцәа рҩымҭақәагьы.

Излашьақәыргылоу ала, апоет асахьаркыратә литература дазхьаҧшит азеижәтәи ашәышықәса хыҵҩеижәатәи ашықәсқәа раан. Арҿиаҩы инапы иҵихыз шхәыдамгьы аҧсуа ҧхьаҩцәа инарҭбааны ирылаҵәаны изыҟамлеит. Агәаанагара злаҟоу ала, уи ахҟьон ирҿиамҭақәа аҧсышәала иахьҩымыз. Ихатәы бызшәала аҩымҭақәа аҧиҵазаргьы, еиқәханы, ҳнапаҿы иҳауртә изыҟамлеит. Уи ахҟьазаргьы ҟалоит иҧсҭазаараҿы дзықәшәаз ахынҭаҩынҭара дуқәа, иҧсадгьыл дахьаҟәгаз убрахь иналаҵаны. Уи ирҿиамҭақәагьы еилыхха ирныҧшуеит. Гь.Чачба ихаҭеи иҩымҭақәеи аҧсуа доуҳатә культура иузаҟәымҭхо иадҳәалоуп. Аҭцаашьцәа рыла излеилкааy ала, цәгьахәыцрала ибжьадырзит Аҧсны аҳҵәа рҭоурыхи ихаҭа ихатә архиви. Арҭ цәыз дууп аҭоурых азы, инеизакны аҧсуа доуҳатә культура азы.

Апоет иҩымҭақәа рыла лабҿаба иаабоит иҧсадгьыли иуаажәлари шаҟа дырзааигәаз, ихы-игәы ишҭаз, рҧеиҧш бзиа дшазхәыцуаз. Иаабоит Аҧсны зҭагылаз ауадаҩорақәагьы шаҟа хьаас имаз, игәы ишыҵхоз, дшамырҭынчуаз. Уи зырҭабыргуа ируакуп аклассикатә ҩымҭақәа ирхыпхьазалоу иажәеинраала «Уарада» (1964 ш. ақырҭшәахьтә аҧсшәахь еиҭеигеит Б.Шьынқәба), аҧсуа литература арҵагатә шәкәқәагьы ирнылеит, аҭыҧ ҷыдагьы ааннакылоит.

Ижәлар гәакьа рахь имаз абзиабареи алирика аҩазара ҳараки рныҧшуеит иара убас егьырҭ иажәеинраалақәа: «Иудыруеит, сашьа, уи еиҧш атәыла», «Иаҳауеи, ҳәызба ҵарык сылҳәаны», «Сара сыхәылпа – агәаҟ дзеилаҳаша», «Сыпхьарца», «Сыпсадгьыл уахь» уҳәа егьырҭгьы.

Гь. Чачба ипоезиаҿы аҭыҧ ҷыда ааннакылоит абзиабаратә лирика. Уахь иаҵанакуа ажәеинраалақәа иреиуоуп: «… Бышҟа», «Хаҵа ицаша бахь», «Ба быпшзара-сахьахәыра…», «Бара ибызку сҟәыпсычҳара мцабзқәа…», «Аҳәса рныҳәаҿа», «М.Ш-зе бахь» уҳәа егьырҭгьы. Ипоема «Гәадан ибаа», идрама «Гьаргь III» ракәзаргьы, рыхцәажәарақәа раан ахәшьара бзиақәа роухьан.

Иахьазы инагзаны еизгам, иҵҵаам Гь.Чачба иҩымҭақәа. Ега ус акәзаргьы, уи иҧсҭазаареи ирҿиамҭақәеи рытцаарадырратә статиақәа рзыркхьеит ашәкәыҩоцәеи аҵарауааи гәыпҩык: Гь. Зизариа, Ш. Инал-иҧа, Хә. Бҕажәба, В. Агрба, Г. Амҷба, Б. Гәыргәлиа, ирыхцәажәахьеит иара убас З. Ачба (Анчабазе), Б. Шьынқәба, Ш. Салаҟаиа, С. Зыхәба, В. Аҵнариа, А. Аншба. Гьаргь Аҳмыҭбеи-иҧа Чачба ихьз аҧсуа милаҭтә литература аҭоурых иузаҟәымҭхо иаанхоит.

ИСҲАҞ МАШБАШ

97 шықәса дшырҭагылаз иҧсҭазаара далҵит, аҧсуа-адыга дуней даҧхеит иналукааша рҵеицәа ируаҙәку, Адыгатәылеи, Ҟабарда-Балкартәылеи, Ҟарачы-Черқьестәылеи, Аҧсни жәлар рышәкәыҩҩы Исҳаҟ Машбаш.

Аҧсуа шәкәыҩҩцәа, арҿиаратә интеллигенциа, ҳажәлар зегьы гәалсра дула ирыдыркылеит иналукааша ашәкәыҩҩы иҧсҭазаара иалҵра, иагьрыдышшылоит иуацәеи иҵынхацәеи, аешьаратә адыга жәлар.

Исҳаҟ Шумаф-иҧа Машбаш диит 1930 ш. маи 28 рзы. Урыстәылатәи Афедерациа Аԥьа Афырхаҵа ҳәа аҳаҭыртә хьҙы ихҵоуп, СССР аҳәынҭқарратә премиеи РСФСР алитературеи аҟазареи русхк аҟны М. А. Шолохов ихьҙ зху жәлабжьаратәи апремиеи ианашьоуп.

1951 ш. Адыгеиатәи арҵаҩратә ҵараиурҵа даналга ашьҭахь, 1957 ш. А. М. Горки ихьҙ зху Алитературатә институт дҭалоит, қәҿиаралагьы иҵара хиркәшоит.

1962 ш. иреиҳау апартиатә школ акьыҧхьи ателехәаҧшреи, арадиодырратәареи русзуҩцәа рыҟәша далгоит. Еиуеиҧшым ашықәсҟәа рзы аус иуан: Адыгеиа аобласттә газеҭ «Социалистическая Адыгея» аҟәша аиҳабыс, Адыгеиа аобласттә комитет апропагандеи агитациеи рыҟәша аиҳабы ихаҭыпуаҩс, Адыгатәыла ашәкәыҩҩцәа рхеидкыла аҭакзыпхыкәу иаабоит иҧсадгьыл даҿыгәҳәаауа бзиа ишибоз.

1918 ш. февраль 25 рзы Гьаргь Чачба анышә дамардеит Мыкәтәи ауахәамаҿы, инижьхьаз ауасиаҭ инакәыршәаны (идунеи иҧсахит февраль 19 рзы).

Гь.Чачба дшыхәыҷыз аазара бзиа иоуит адунеитә литература атрадициақәа рыла. Ҳәарада, уи иҧсҭазаараҿы идырреи иҧышәеи еиҳагьы иханарҭәаауан. Илитературатә аҧҵамҭақәа рҟны еиҧш, ипублицистикаҿгьы иаабоит иааирҧшуа, дзыхцәажәо иарбанзаалакгьы шаҟа адырра аҵубааua, шаҟа агәрагара рныҧшуа, аиаша дшацәхьамҵуа, мцла еибарку дшаҿагылаҩоу. Араҟа иара изы еснагь ицхыраагҙан иҧсҭазааратә пышәа, насгьы ибзианы аҭоурых ахьидыруаз. Убри азоуп ҳаҭыр ду зиқәыз ашәкәыҩҩцәеи аҵарауааи рыҩнуҵҟа еиҧш, аруаа, ачынуаа рҟынгьы.

Гь.Чачба иҧсадгьыл гәакьа аҟны анхара азин иоуит 1905 шықәсазтәи раҧхьатәи аурыс революциа ашьҭахь. Лаҩакрада еснагь иҧхыз иалаз итәылахь дагьиасуеит, излашьақәыргәгәоу ала, Аҟәа дынхон. Аҳҭны-қалақь аҟны еиқәханы игылоуп иҩны, Аҟәатәи ашьха амҵан (иахьа А.Лашәриа имҩаҿы) игылоу аҩны аномер 5. Иҧсҭазаара ҽахцәааназа Аҳ иҧа Гьаргь абри аҩны аҿы дынхон.

Гь.Чачба илитературатә ҭынха мехакы ҭбаала еиларсуп. Уи иҩуан ажәеинраалақәа, апоемақәа, адраматә ҩымҭақәа, иара убас атеатртә рецензиақәа, еиуеиҧшым астатиақәа, алитературатәи апублицистикатәи ҩымҭақәа ирызкны азгәаҭақәа уҳәа.

Ишдыру еиҧш, апоет иҩымҭақәа аҧиҵон еиҳарак қырҭшәалеи аурысшәалеи, аҭоурых иазку статиақәак инапы иҵихит немец бызшәала. Иеҧишәон аиҭагара аус аҟынгьы. Шьахәла идыруан, аурыси ақырҭуеи шәкәыҩҩцәа рырҿиамҭақәа реиҧш, европатәи авторцәа рҩымҭақәагьы.

Излашьақәыргылоу ала, апоет асахьаркыратә литература дазхьаҧшит азеижәтәи ашәышықәса хыҵҩеижәатәи ашықәсқәа раан. Арҿиаҩы инапы иҵихыз шхәыдамгьы аҧсуа ҧхьаҩцәа инарҭбааны ирылаҵәаны изыҟамлеит. Агәаанагара злаҟоу ала, уи ахҟьон ирҿиамҭақәа аҧсышәала иахьҩымыз. Ихатәы гара рахаҵгылараларала, адыгеи аурыси бызшәақәа рыла иҭыжьын 20 том иҟоу иҩымҭақәа реизга. Исҳаҟ Машбаш иҧсҭазаареи ирҿиареи ирызкны хыпхьаҙара рацәала астатиақәеи, аочеркқәеи, ашәкәқәеи ҭытхьеит. Урҭ рахьтә иналукааша ракәны иҟоуп К. Г. Шаззо иҭижьыз «Живое слово», «Ступени», Ш. Е. Ергук авторс дызмоу «Восхождение к памяти».

Исҳаҟ Машбаш ирҿиаратәи иуаажәларратәи усура ҳасаб азуны, Адыгатәыла дахьиз Уруп ақытан иҧсы шҭаз ибаҟа аадыртхьан.

Жәлар рышәкәыҩҩы инапы иҵиххьан, еиуеиҧшым ашықәсқәа раан иҭижьхьан 60 инареиҳаны ишәкәқәа. Иажәақәа ирылхны иапырҵахьеит ажәлар ирылаҵәаз ашәақәа.

Исҳаҟ Машбаш иуаажәларратә усурагьы амҿхак ҭбааup. СССР Жәлар рдепутатс далырххьан, ҩынтә Урыстәыла Ауаажәларратә палата алахәылас дыҟан, амилаҭбжьаратәи адинбжьаратәи еизыҟазаашьақәа реиҿыбаара акомиссиа далан.

Иҩымҭақәа егьырҭ абызшәақәа рахь ишеиҭаргоз еиҧш, иаргьы адыга бызшәала ирцәажәахьан «Слово о полку Игореве», А. С. Пушкин, М. И. Лермонтов, Н. А. Некрасов, А. А. Блок, С. А. Есенин, В. В. Маиаковски рырҿиамҭақәа, иара убас «Аҟоран».

Исҳаҟ Машбаши аҧсуа шәкәыҩҩцәа аҙәырҩи аиҩызаратәи аешьаратәи еизыҟазаашьақәа рыбжьан. Зныкымкәа Аҧсны даҭаахьын. 2019 ш. Аҧсны ашәкәыҩҩцәа Реидгыла аапҳьарала ҳтәыла иатәааз Урыстәыла ашәкәыҩҩцәа Реидгыла ахантәаҩы Н.Иванов зхадараҿы дыҟаз аделегациа аилазааараҿы дыҟан. 2025 ш. Аҧсны Ахада Иуспҟала ихҵан аҳаҭыртә хьҙы «Аҧсны жәлар рышәкәыҩҩы». Ари ашықәс азы ҩаҧхьа Аҧсны даҭааит.

Ууанҙа, 2005 ш. Исҳаҟ Машбаш ианаршьахьан Аҧсны Аҳәынҭқарратә ҳамҭа «Ахьҙ-Аԥша» аорден аҩбатәи аҩаҙара.

Адыга литература аклассик, инарҭбааны еицырдыруаз ашәкәыҩҩы, амилаҭ ргәадура Исҳаҟ Шумаф-иҧа Машбаш игәалашәара хашҭра ақәымкәа ирыцзаауеит дзызгәакьоу аҧсуа-адыга жәларқәа.

Сарион Ҭаркьыл – 90 шықәса

АУАҨРЕИ АҚЬИАРЕИ АПҲЬА ИЗЫРГЫЛОЗ

Апоет, апублицист, аиҭагаҩ Сарион Ҭаркьыл диижьҭеи 90 шықәса ҭит.

Сарион Хыгә-иԥа Ҭаркьыл диит 1936 ш. октиабр 10 рзы Гәдоуҭа араион Дәырҕьшь ақытан (иԥсҭазаара далҭит – 26.05.2005). СССР-и (1973) Аҧсни рышәкәыҩцәа Реидгылақәа дрылан.

1944 ш. дҭалеит Дәырҕьшьтәи абжьаратәи ашкол, аха рацәак мырҭыкәа аҧсуа школқәа ақырҭуа бызшәа ашҟа иаргеит. Иҩызцәа гәыҧҩыки иареи рҭара иацырҭеит Гәдоуҭатәи абжьаратәи аурыс школ аҟны. А. М. Горки ихьӡ зхыз Аҟәатәи аҳәынҭқарратә арҭаҩратә институт афилологиатә факультет далгеит (1961), иара убас аҭара иҭон А. М. Горки ихьӡ зху Москватәи Алитературатә институт (латәарадатәи аҟәша) аҟны, иреиҳау аҭараиурҭа дагьалгеит 1972 шықәсазы.

1961 ш. инаркны рҭаҩыс аус иуан Дәырҕьшьтәи ашкол хәылҧазтәи аҟәша аҟны. 1967 ш. нахыс усура диасуеит агазеҭ «Аҧсны ҟаҧшь» аредакциахь корреспондентс, ашьҭахь дыҟан – еиҭагаҩыс, аҭакзыҧхықәу амаӡаныҟәгаҩс. 1979 ш. инаркны ажурнал «Аҧсны аҟазара» аҭакзыҧхықәу амаӡаныҟәгаҩс аус иуан. 1985 ш. диасуеит ажурнал «Алашара» аҭакзыҧхықәу амаӡаныҟәгаҩс. 1989 ш. ажурнал «Амцабз» аредактор хадас дарҭоит. 2004 ш. акәзар, Аҧсны ашәкәыҩцәа Реидгыла аҭакзыҧхықәу амаӡаныҟәгаҩс далырхуеит.

С. Ҭаркьыл иажәеинраалақәа ркьыҧхьуан ажурнал «Алашара» аҟны 1955 ш. инаркны. Иҩымҭақәа рнылон иара убас ажурнал «Амцабз», агазеҭкәа «Аҧсны ҟаҧшь», «Советкая Абхазия», «Етәаԥьаа» уҳәа егьырҭгьы. Иажәеинраалақәа агәылалеит «Аҧсуа поезиа антологиа. XX ашә.» (Аҟәа-Москва, 2001; аиҭатыжьра – Аҟәа – Москва, 2009); аизга «Ахаҭарашәа». Ажәеинраалақәа. Ажәабжьқәа. Астатиақәа. (Аҟәа – Сухум, 1995) уҳәа.

Аҟаза инапы рныҧшуа аҧсшәахь еиҭеигеит А. Ахматова, В. Хлебникова, К. Бальмонт, Н. Клиуев уҳәа ражәеинраалақәа.

Ажәеинраалақәа реизгақәа жәпакы ҭижьит, урҭ рхыҧхьаӡараҩы иҟоуп ахәыҷқәа ирызку ипоезиатә рҽиамҭақәа еидызкылаз ишәкәкәа. 2010 ш. акәзар, иҭытцыз «Иалкаау», иагәылалеит иажәеинраалақәеи ипоемақәеи.

Сарион Ҭаркьыл жәабала апоезиатә шәкәкәа ҭижьит. Уи ижәлар ргәаҩынза днеит ихааны, иҩымҭақәа злеибыҭоу ибызшәа ацкьарала, ижәлари иԥсадгьыли рахь имаҭура дацәымшәазо иаахҵәаны дзыдгылоз аиаша иабзоураны. Уи ауаҩ ихаҩы иаанхо асахьақәа рыла еиқәыршәаны бзиа иибоз аҧхьаҩ иитеит Ауаҩреи Аҧсуареи злеиԥшым ҳәа акгьы шыҟам уазҳәо ахшыҩцакқәа, уи иҳәеит арҭ ажәақәа хазыхаз ишырҳәо, аха ҵакыла ишеиԥшу. Ус анакәха, аҧсуара ныҟәызго ауаҩра злоу иоуп. С. Ҭаркьыл иажәеинраалақәа рҽы лассы-лассы иаҳҧылоит «Ақәа», «Аҵых еиқәаҵәа», «Аиԥырҵра», «Алашьцара» уҳәа реиԥш иҟоу, апессимизм рылоушәа узырбо ажәақәа, аха урҭ аҧхьаҩ игәы карыжьзом, уимоу иҧхьоит ахаҭарахь, аҧсадгьыл абзиабарахь, уи ашәарҭара иҭагылар – ашьоурахьы. Рыцхарас иҟалаз, изыхҟьазаалакгьы ҳара уи иҩымҭақәа ирыхәҭаз ахәшьара раҳҭазомызт. Иара иакәзар, – усгьы, ахзыргара дашьҭазамызт.

1965 шықәсазы иҭытцыз раҧхьатәи ишәкәы иахьзуп «Ақыҭантә сауеит». Нас, еиуеиԥшым ашықәсқәа рзы иҭытцит: «Иҵоит апҟақәа халаны», «Аиԥылара», «Иахьатәи амш», «Агәаартра», «Аҵәыкәбарқәа рашәа» уҳәа егьырҭгьы, 2002 шықәсазы иҭытцыз, шамахамзар иҩымҭа хадақәа зныз аизга «Ажәаҳәарагьы» уахь иналаҵаны. Аха Сарион зегь реиҳа иԥсы алан, лымкаала деигәырҕьон раҧхьатәи ишәкәы, избанзар уи ианыз аҵәаҳәақәа анхаҩ гәыраз иеиԥш иразын, ақыҭа ҳауа еиԥш игәыҟаҵаган, ақыҭа зыхь еиԥш ицкьан. Уи раҧхьатәи иажәеинраалақәа руак иаб игәалашәара иазикит, иахьзицеит «Ахаҭара». Уаҟа, ажәеинраала хыркәшо, ахаҭара ажәҩан аҟынза ихагало апоет иҳәоит:

Инхоит уи баҟадагьы,
Баҟа аҭахзам.
Ахаҭара уи адагьы
Иҟоуп игәҭәаза!

С. Ҭаркьыл раҧхьатәи ишәкәы игәы шазыбылуаз еиԥшҵәкьа игәы азыбылуан «Ажәаҳәара» ҳәа зыхьзҵаны иҭижьыз аҵыхәтәантәи ишәкәгьы. Идеиалеи сахьаркыралеи, аҧсадгьыл абзиабара ицранаҭаз амцеи, ақьиареи, Аҧсуареи, аиашареи, урҭ рзы ахамеигзареи ртәы апоезиа маҭәахәқәа рыла иахьааирԥшыз мацара акәымкәа, уи игәы азыбылуан.

Апоет игәы идырхьуан залымдарас иҟалоз, иибоз, иаҳауаз, насгьы ҭәҭәала игәнигон. Уи адәы дыкәмызт сзашьҭоузеи ҳәа. Иаагозар, «Аҵла ршьит» захьзу ажәеинраалаҿы уи «ишьамхы арсны», аихақәа шьҭыхны аҵла аԥкара иаҿу дрыҳәоит арыцҳара ааныркыларц.

Ари ажәеинраала неиҵцых аҟны иаабоит аҧсабареи ауаҩи реимадара ыҟамкәа даҽеак шыҟамло. Араҟагьы, уи анаҩсгьы апоет иажәақәа шәоуп-изоуп, иҷыдоу ашьҭыбжь рхоуп, иҷыдоу агәеисыбжь рымоуп, даргьы аҿҿаҳәа ибылуеит, уи иагәылҵуа аемоциа аҧхьаҩ иахь имарианы ииасуеит.

1966 шықәсазы апоет иарҧажәҩа илызкны иҩит инеиҵыху жәеинраалак, уи иахьзуп «Агәыгракәа». Иҟалап, ари автор иҩымҭақәа иреиҕьзоу акәымзаргьы, аха иаартны иҳәатәуп уи иаҳҧатә асахьаркыратә информациа ауаҩы иҵауланы дшархәыцуа, изааигәазан дшыҟанаҵо. Ԥсуак иаҳасабала иаартны иҳәазом лцәаныррақәа рызбахә, аха уи ацынхәрас ихы иаирхәоит апоезиа алшарақәа. Рыцхарас иҟалаз – апоет игәы бзиамызт, Аҧсны далганы ҷьара дыҟан, иеихәышәтәуан:

Ақәа кыдҵәоит ара,
сара сҟны,
Азқәа хытцит.
Изыруада?
Измыруада?

Абас азҵаара ықәиргылон уи иаарыцқьан 40 шықәса раҧхьа. Сара баша исгәаласмыршәазеит Таниа илзикыз ажәеинраала, избанзар, лара уи дизыҟалеит азхыҵра гәхьаас изкымыз ҩызаны, цҳаны, дынцәахәны, дныханы. Иҟалап, Сарион 40 шықәса имаз аҭаацәаратә, апоезиатә, алитературатә насыҧ лара лыхәҭаа дугьы алазар. Иҟалап акәзам, ус ауп.

Поетк, рҽиаҩык иаҳасабала С. Ҭаркьыл ирҽиаратә лшарақәа иаҳагьы иҭбааны иааԥшит иаҳҳысыз ақырҭуа-аҧсуа еибашьраан. Уи иажәеинраалақәа ахызаҵә аиԥш ишуп, аҭа иҧсырҭа иакәкуп. Уи ашаҭара зыхьзу ихашҭит, иҭахзам ахыларҟәра, дыцьбароуп. Ажәакала, абас Аҧсадгьыл ашәарҭа ианҭагылоу апоет ишихәҭоу аиԥш дыҟоуп. Ԥсадгьылда иҟазам аҧсҭазаара. Аҧсадгьыл – насыҧуп. Зыҧсадгьыл иахырцаз – дшьамхнышгылоуп. Убри ауп уи аҧсуа ҵеицәа рахь ибжьы неиҵыхны иихәо:

Иахьоуп данубо ихаҵаз,
Иахьоуп ианызбахо зегьы.
Иахьа зеыззаз,
иахьа ихьаҵыз,
Дыҧсит, уи дыҟам зынзагьы!

Ахаҭареи агәымшәареи, Аҧсадгьыл азы ахамеигзареи, ахьыҧшымреи, Аҧсуареи ачҳареи – арҭ зегьы аибашьра ашықәс азы С.Ҭаркьыл иаԥиҵаз ажәеинраалақәа рлеитмотив ауп.

Аҧсны абзиабара, уи ахьаақәа реилкаара, ахәрақәа рырҕьара, ажәлар ржәытәи-рҽатәи, аламыс, иаҳҳылаҧшхәу пату иқәцара уҳәа, ирзикит С. Ҭаркьыл иажәеинраалақәа, исонетқәа, итриптихқәа, ипоема «Абду». Ари апоема аҧсадгьыл зхы ақәызҵаз аҭеицәа ирызкуп, урҭ ргәалашәара – ҳгәаҩы алашара ҟазҵо ҧхарроуп, урҭ ргәалашәара ҳара амч ҳнаҭоит, убри ауп апоет иитахызгьы. С. Ҭ аркьыл раҧхьаза иргыланы дпоетуп, аха аҵыхәтәантәи ашықәсқәа рзы иаԥиҵеит ахәыҷқәа ирызку ажәабжьқәа, иаԥиҵеит ҧсышәа цқьала иҩу, ҳдоуҳатә культура иамоу асахьаркыратә ҷыдарақәа зныҧшуа аминиатиурақәа, асахьақәа, анҵамҭақәа. Уи авторс дрымоуп жәабала алитература-библиографиа-публицистикатә статиақәа, ақәгыларақәа, арецензиақәа.

Иаԥиҵеит иара убас инеиҵыху, Аҧсны аполитикатә сахьа ҭызхуа, ажәлар рхатә зинқәа рзы рыкәпара аазырԥшуа, иаҳҳысыз Аҧьыншьтәылатә еибашьра амшқәа рҷыдарақәа ртәы зҳәо, уи иаанагоз арыцҳарақәа исахьаркуа ажәала еиҭазҳәо, адунеи аҿтәи ажәа сахьарк аҟазацәа амилаҭ зҵаареи аибашьрақәеи ирызкны ирҳәаҳьоу ажәа ҟәышқәа ухаҿы иназго, иара иԥсҭазаара даналҵ ашьҭахь иҭытцыз аҧсҭазаара аповест «Аибашьраантәи амшынҵақәа».

Апоет Сарион Ҭаркьыл иԥсҭазаара далҭит 2005 шықәсазы, аха мшаенеиԥш, ижәлар дрылагылоуп иҩымҭа шьахәқәа рыла, иуаҩрала.

Төрөнт ҶАНИА
(2016 ш.)

«Сарион Ҭаркьыл «иажәеинраалақәа ирыҧхьо, ирызхәыцуа игәеимҭар залшом апоезиаҿы зхатә бжьы зхоу, зхатәы мҩа змазарц зҭаху азә шиакәу… Уи иҭихуа асахьақәа, ацәырҵракәа, ирнаало апоезиатә цәеижь рхеиҵоит…».

Руслан ҚАПБА

«Сарион Ҭаркьыл инарҵаулан ирҽиамҭақәа ургәылаҧшыр, иадубалоит итрадициатәу, аамҭакала иагьтрадициатәым ҿыцрак. Уи гәоумҭар залшом ишьҭихуа атемақәа раарҧшраҿ, ирифмақәа рыҧшаараҿы, исахьаркыратә хәапҵышьаҿы…»

Рауль ЛАШӘРИА

«Ҳаҧсуа шәкәыҩцәа уанрызхәыцуа иуҭаххоит иалкаан уизаатгыларц иҭынчыз, есымша хәыцрыла иҭәыз, ахшыҩ бзиа змаз, аҵашьыцра зламыз, зыламыси зчеиҷьыкеи ыҟаз, акыр збахьаз, акыр заҳахьаз, аҷыр еиԥш аҧсҭазаара иартәахьаз… Ус иҟаз иакәны есымша сара саԥхьа даагылоит апоет ҳалалал Сарион Ҭаркьыл… Уии сареи хышықәса инареиҳаны аредакциа ажурнал «Алашара» аҟны аус еицаауит, даара ҳаизааигәахеит, уи аамҭа кьаҿ иалагҙаны иҿыстцааз акырҙа ирацәоуп…

Зегь раҧхьа иргыланы Сарион шәкәыҩцык иаҳасабала даара илаҧшҳәаа ҭбаан. Уи дзыҧхьахьаз рацәан, зегьы рзы игәаанагарақәа хианы иман, уимоу, днатәаргьы, иҵаулаз арецензиеи акритикатә статиеи дадымхалацәакәа иҩуан. Аха иара ахҙыргара зынҙак илаҙамызт, ус инымҩатәшәа ацәажәара иажәа налеиҵон, аха уара уиала еилукааун, иихәаз аҵкыс иимҳәаз еиха ишырацәаз, еиха ишидыруаз, шәцәажәара иацышәҵацыҧхьаҙа иара еиҳагьы иҿааиртуан, уигәылеихалон».

Анатоли ЛАГӘЛАА

ЖӘАШЫҚӘСА РАҦХЬА

2016 шықәсазы Гәдоуҭа араион Дәрыҧшьтәи абжьаратәи ашкол ахь имҩахыҵыз асасцәа бзиала шәаабеит ҳәа ирҧылеит. Ақыҭа иаҭааит: Аҧсны ашәкәыҩцәа Реидгыла ахантәаҩы Анзор Мыкәба, ашәкәыҩцәа Вахтанг Аҧхазоу, Анатоли Лагәлаа, Енвер Ажьиба, Сергеи Агындиа, асахьаҭыхҩы Сергеи Ҷәыцьба.

Дәырҧшь ақытан ииз, иаазаз апоет Сарион Ҭаркьыл диижьҭеи 80 ш. азгәаҭара реаладырхәит апоет иҭаацәа, Ҭаркьылаа аешьара рхаҭарнакцәа, ақыҭа анапхгара, араион аҵара аҟәша аиҳабы Инна Ҷьугелиа, аҟәша аусзуҩцәа, алитература бзиа избо ақыҭауаа.

Арцаҩцәа рнапхгарала ашколхәыҷқәа рымчала еиҿкаан даара азҿлымхара бзиа зауз ақәгыларақәа. Сарион Ҭаркьыл иҧсҭазаареи ирҿиаратә мҩеи иалацәажәеит, ирыпхьеит апоет иажәеинраалақәа, инарыгзеит иажәақәа ирылхны иҩу ашәакәа.

Аиубилеитә хәылпазы аҟны апоет дыргәаларшәауа иқәгылеит, ирҿиамҭақәа ирыхцәажәеит ашәкәыҩцәа Реидгыла ахантәаҩы Анзор Мыкәба, асахьаҭыхҩы Сергеи Ҷәыцьба, ашәкәыҩцәы Анатоли Лагәлаа, Гәдоуҭа араион аҵара аҟәша аиҳабы Инна Ҷьугелиа. Ҭаркьылаа аешьара рыхьзала аиубилеи аҧшьгаҩцәеи, аиҿкааҩцәеи, уи ҙеалазырхәызи зегьы иҭабуп ҳәа реиҳәеит Мелор Ҭаркьыл.

Сарион ҬАРКЬЫЛ

АШӘҬҚӘА

Иахьак ашәҭқәа
сышрылаз – сбааӡеит.
Ашәҭқәа иреиҧьыз
сара изымбаӡеит.
«Ах, сыҩныҟа шәаала? –
срыҳәоит зегьы.
– Инцәахшоу ашәҭқәа,
шәсыхәа саргьы:
мышкы зны,
мышкы зны
усгьы сыҧсып –
еиҭымха иншәмыжьын,
ишәыдышәкыл сыҧсы?»
Ашәҭқәа хырхәо,
иаҿуп акы аҳәара,
инахазар урҭ аратәи сыҷҳәара?
Сара исзеилкааӡом,
ирҳәоит урҭ маӡак.
«Бзиа сыжәба саргьы,
иҟалозар маӡак.
Бзиабароуп исыгу,
сҧарны схы збоит».
– Сара зегь сыгәтыхоуп,
ашәҭқәа ҿырбоит.

САРА СИАША

Са исзымдыруа – арымӡаа
ирацәоуп,
аха издыруа – имӡакәан
исҳәалоит.
Аидареиҧш, сиаша сатцалан
сцалоит,
амци сареи, ижәдыруаз,
ҳаиҕацәоуп.

О, сара сиашаҿы – сара
сынцәоуп,
уи уалакьысыр – усшьыргьы
ҟалоит.
Ԥсымцқьакгьы зны-зынла
уа дызбалоит,
ирҳәоит: уии аԥьныши
еиуацәоуп.

Аха са сиашагьы, мап,
сацәшәаӡом,
уи баагәароуп, унаст ҳәа
ибгаӡом,
ушьыцны ухы ануҟьар – уҵахоит.

Ах, аамҭа хьанҭақәа цазеи шаҟа!
Аха ишгылац игылоуп сбаҟа –
са Сиаша. Уи наӡаӡа иаанхоит.

АРҨИАРА АГӘАЦҬЫХӘАРА ЗЦУ

Анзор Мықәба 80 ш. ихыҵра иазкны

Аԥсуа шәҟәыҷҷы, адраматург, аҭоурыхдырҷы, актиор, ауаажәларратәи аҳәынҭқарратәи усзуҷы Анзор Мықәба 80 шықәса ихыҵуеит.

Анзор Кәакә-иԥа Мықәба диит 1946 ш. ноиабр 17 рзы Гәдоуҭа араион Оҭҳара ақыҭан. Аԥсны зҽаԥсазтәыз артист (1981) ҳәа аҳаҭыртә хьӡы ихҵоуп. Ианашьоуп «Ахьӡ-Аԥша» аорден аҷбатәи аҷаӡара. СССР-и (1982) Аԥсни рышәҟәыҷҷцәа Реидгылақәеи Урыстәыла ашәҟәыҷҷцәа Реидгылеи дрылоуп (1999).

Оҭҳаратәи абжьаратәи ашкол даналга (1963) дҭалеит Ш.Руставели ихьӡ зху Қарҭтәи аҳәынҭқарратә атеатртә институт. Иреиҳау аҵараиурҭа далгеит (1968). 1968-1975 шш. раан – С.И. Ҷанба ихьӡ зху Аԥсуа ҳәынҭқарратә драматә театр актиор, 1975-1983 шш. рзы – атеатр алитературатә хәҭа анапхгаҷы.

1983–1989 шш. раан ахәаԥшҷы қәыпш Аҟәатәи итеатр адиректорс, асахьаркыратә напхгаҷыс даман. 1989-1996 шш. рзы – аҳәааныркәтәи ҳџьыԥџьуаа аҿырымадарақәа рзы Аԥснытәи агәыԥ «Аԥсадгьыл» ахантәаҷы ихаҭыԥуаҷыс дыҟан. 1997–2004 шш. рзы Аԥсны ашәҟәыҷҷцәа Реидгыла амаӡаныҟәгаҷс, 2004–2005 шш. раан ахәыҷтәы журнал «Амцабз» аредактор хадас аус иуан. 2005 ш. инаркны Аԥсадгьыл ахь ахынҳәразы Аԥснытәи аҳәынҭқарратә еилакы дахантәаҷын, 2011 – 2016 шш. рзы – Аԥсны ашәҟәыҷҷцәа Реидгыла ахантәаҷыс дыҟан.

Аԥсуа театр аҟны актиорк иаҳасабала инаигӡаз аролькәа маҷым, урҭ иреиуоуп: Кочкариов (Н.В.Гоголь – «Аԥҳәысҳәара», 1968), Васили (В.С. Рогозин – «Ачара аҿны», 1968), Дон Карлос (Ф. Шиллер – «Дон Карлос»), Амтон (Б.У.Шьынқәба – «Ахра ашәа», 1973), Нарчоу (А.Кә. Мықәба – «Амра атыҷ ианаку», 1976). Аҟәатәи аурыс театр (иахьа – Ф.Искандер ихьӡ зху аурыс драматә театр) аҟны акәзар, иқәыргылан ахәыҷқәа ирызку иҷымҭақәа: «Аҟәатәи амаамын ахҭысқәа», «Ҳара ҳахь дарауеит Аҵаа-Бабаду» уҳәа егьырҭгьы. Арежиссиор В.А. Савелиев исахьаркыратә фильм «Хҭарԥа шкәакәа» аҟны акәзар, Нестор ироль дыхәмарит (Б.У.Шьынқәба ирҿиамҭа «Ахра ашәа» иалхыз; А.Довженко ихьӡ зху акиностудиа, 1975).

Акьыпхь аҟны дцәырҵит 1977 шықәса инаркны. Ажурнал «Алашара» №5 ианылеит иҭоурыхтә драма «Амра атыҷ ианаку». А. Мықәба авторс дрымоуп аҭоурыхтә драмақәа «Ашәқәа зегьы анаарту» (1988), «Қьалашьбеи» (2014), апиеса «Адгьыл агьама» (1988), алакә-пиеса «Абҵы қьашана», аповесткәа «Мгәыӡ Ҳасан», (1999), « Гәашьаней» (2002) уҳәа егьырҭгьы.

Адрама «Амра атыҷ ианаку» аҟны иаарԥшуп VI ашә. 50-тәи ашықәсқәа ирытҵанакуа ахҭысқәа, урҭ рыдҳәалоуп византиаа ирҿагыланы симианаа рыцәгылара, ирзаатгылоуп заатәи абжьаратәи ашәышықәсқәа раан еидкылаз аԥсуа асубетносқәа рхақәитреи рхьыԥшымреи рпроблемақәа.

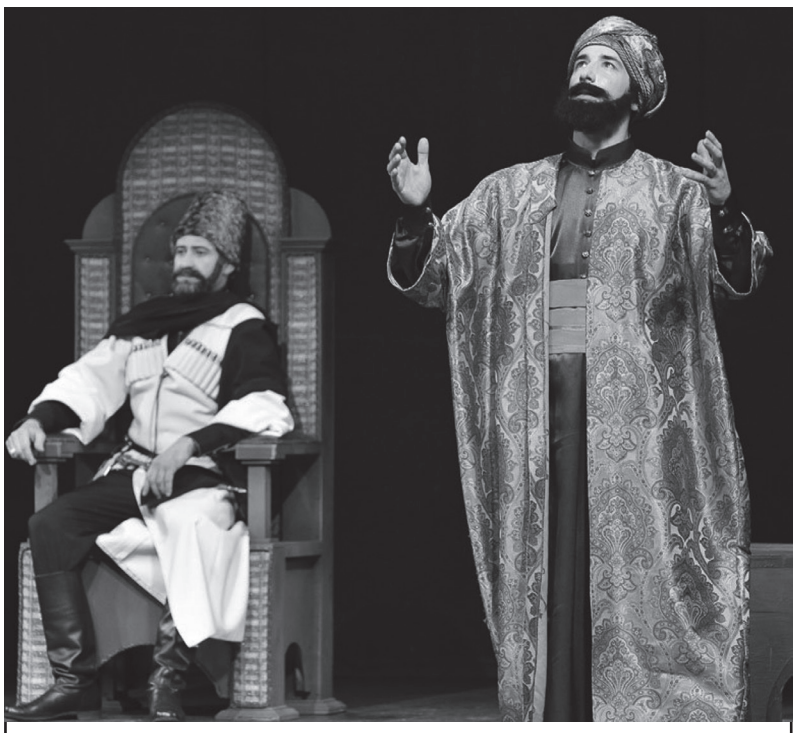
А.Мықәба иҷхьеит иара убас Аԥсны аҳцәеи аҳәааныркәтәи атәылақәа рҟны инхо аԥсуа диаспорақәеи рҭоурых иазку аҭоурых-публицистикатә статиақәеи аочеркқәеи, амҷантәи азгәаҭақәеи жәпакы, ашәҟәқәа: «Амҷақәа, амҷақәа…» («Алашара», 1988. №,1), «Урҭ рашьцәа арыцҳараҿы рхала иаанырмыжьит», («Ахатцарашәа. Ажәеинраалақәа. Ажәабжьқәа. Астатиақәа. Песнь мужества. Стихи. Рассказы. Статьи». Аҟәа-Сухум, 1995); «Аԥсуара уи иԥсҭазаара акәын». Орҳан Ашамба изку агәалашәара» («Алашара». 2002. №1); «Сатеман инаиркны…» («Алашара». 2003. №1). Еиқәиршәеит Ҷь.Абыгба ишәҟәы «Сыԥсы зыгроу Аԥсны» (Аҟәа, 2002); «Аԥсуа Аԥсны шианаршьаз. Ахәыҷқәа рзы аԥсуа лакәқәа» (Аҟәа, 2014). Аԥсшәахь еитеигеит А.М. Горки, В.В. Розов, О. Иоселиани уҳәа рпиесақәа.

Иҷымҭақәа еиҭагоуп: аурыс, аҭырқәа, абаза, адыга, ауаԥс, аҟабарда бызшәақәа рахь.

Еиуеиԥшым ашықәсқәа рзы хазы шәҟәқәаны иҭижьхеит: Амра атыҷ ианаку. Ҷ-қәгыларак змоу аҭоурыхтә драма. Аҟәа, 1978; Адгьыл агьама. Апиесақәа. Аҟәа, 1988; Уарда. Алакә-пиесақәа. Аҟәа, 1991; Мгәыӡ Ҳасан. Аповест. Аҟәа, 1999; Гәашьаней. Аповест. Аҟәа, 2002; Ҳҳы ҳзаиааир… (Астатиақәа). Аҟәа, 2004; Аԥсны аҳцәа. Аҟәа, 2005; Иалкаау. Адрамақәа. Апиесақәа. Аповесткәа. Аҟәа, 2012; Ашаетцәақәа. Астатиақәа. Аинтервиу. Апиеса. Аҟәа, 2015; Қьалышьбеи. Аҭоурыхтә драма. Аҟәа, 2015; Гәымсҭатәи абаллада. Адрамақәа, аочеркқәа. Аҟәа, 2025; Анатолиатәи ажәабжьқәа. Ароманқәа, аочеркқәа. 2025.

Асахьаҿы: А. Мықәба ипиеса ала иқәыргылоу аспектакль «Гәымсҭатәи абаллада» аҟнытә

Асахьаҿы: А. Мықәба идрама иалху аспектакль «Қьалашьбеи» аҟнытә

Агәаанагарақәа

«Алитературатә ҵсҭазаараҿы идыруижьтеи акырӡа ҭуеит адраматә ҷымҭақәа рапҵара шымариам, иуадаҷу ажанр ахь ишыԥхьаӡоу, еиҳаракгьы аҭоурыхтә тема ианазку. Ус шакәу, хара ҳамцаӡаргьы, иаабоит аԥсуа сахьаркыратә литература адуней анаба (1912 ш.) инаркны иахьанӡа уи иалангалахьоу адраматә ҷымҭақәа ҳхаҿы иааҳгар, еиқәаҳпхьаӡар… Изхысҳәаауа, абри ажанр уадаҷ аҿы лыҵшәа бзиала аус иуеит абаҷхатәра змоу апрозаик, адраматург Анзор Мықәба.

Аҧхьаҷцәагьы ахәаԥшцәагьы ибзианы ирдыруеит уи акымкәа-ҷбамкәа инапы иҵытҳьоу, насгьы асценатә ҵсҭазаара заухьоу иаԥҵамҭақәа, иаҳҳәап иҭоурыхтә драмақәа: «Амра атыҷ ианаку», «Ашәқәа зегьы анаарту» уҳәа егьырҭгьы. Ҳәарас иатахузеи, абраҟа – адраматә ҷымҭақәа рапҵараҿы – уи ицхраауеит, аԥсабара инатаз абаҷхатәра анаҷсангьы, актиорк иаҳасабала изанаатгьы, даҽеакала иуҳәозар асценатә ҵсҭазаара хыҵхырҵас измоу аԥышәа. Еилкаауп, актиорцәа зегьы, иага агәырҵкәыл бзиа рымазаргьы, ишдраматургымхо, избанзар уи иатахуп аҟыбаҷ ҷыда. Аха актиор, иаҳҳәап, даншәҟәыҷҷха, дандраматургха, жәаҳәарада, даҽеаӡәы иаасҭа еиҳа ибарҭахоит адраматә ҷымҭа адуней злеибарку, аԥсы ҭазҭо, ажәакала, амаҷ инаркны аду аҟынӡа иатаху адетальқәа, апоетикатә мыругақәа зегьы. Ус анакәха, абри аҷыдарагьы, Анзор Мықәба идраматә ҷымҭақәа раԥҵараҿы ицхраауеит, иарҕьажәҷаны изыҟоуп. Уи агәра ҳнаргеит иҭоурыхтә драма «Қьалашьбеи».

Сара аԥсуа ԥхьаҷык, литературатҵааҷык иаҳасабала саргәыргьеит, ари аҷымҭа ацәырҵра, избан акәзар, Қьалашьбеи аԥсуа жәлар рҭоурых аҿы иналукааша хатаран, хара ихәыцуаз ҳәынҭқарратә усзуҷын.

Қьалашьбеи иаамҭеи иара ихатареи сахьаркыратә ҷымҭак рызкра агәаҕьра мариаӡам, ахьанҭара рацәа ахьацу азы. Уи азы иатахуп, абаҷхатәра анаҷсгьы, уи аамҭазтәи, Аԥсны акәша-мыкәша: Кавказ, Османаи Урыстәылааи римпериақәа рыбжьара иҟаз аполитикатә ҭагылазаашьа, иара убас Аԥсны аҷнутҟатәи аҭагылазаашьагьы рытҵаара. Аԥышәа змоу адраматург А. Мықәба иҿанишәеит, Аԥсны аҭоурых аҟны, зхатара ҳаракны еицырдыруа Қьалашьбеи иаамҭеи иареи ирызкны аҭоурыхтә драма аԥҵара. Сара сыхәтаахьала, автор иқәҿиеит напы злеикыз аус. Аҷымҭаҿы шьахәлатцәкьа иаарԥшуп, Қьалашьбеи дызхааныз, аамҭа хьанҭа ахаҿра.

Сахьаркыратә бызшәала, автор иаҳзаԥиҵеит, ҭоурыхла иаадыруаз ауаа рхаҿсахьақәа, насгьы, рыԥсы рхатцаны, сахьаркыратә ҷаӡара ҳаракыла. Ҳәарада, ари аҷымҭа гәыцәс иамоу, Аԥсҳа Қьалашьбеи иоуп. Автор ҟазарыла иаԥиҵеит, ари аҭоурыхтә уаҷ ду ихаҿсахьа. Уи даарԥшуп ацаҟьа даҷызаха иҭәҭәоу, хара инаԥшуа, аҳәынҭқарратә стратегиатә хәыцра злоу хатарак иакәны. Қьалашьбеи – жәларык дырхадоуп, Аԥсны ахақәитра наӡа азааганы, ихьыԥшым аҳәынҭқарра ҟаиҵарц иҭахуп, уи азы иааилшо зегьы ҟаиҵоит. Зны дтатоуп, зны длафуеит, агәбылрагьы иҟазшьа иалоуп. Аха ианатаху иааирԥшуеит, – аҟазшьа ҷыбара».

Руслан ҚАПБА

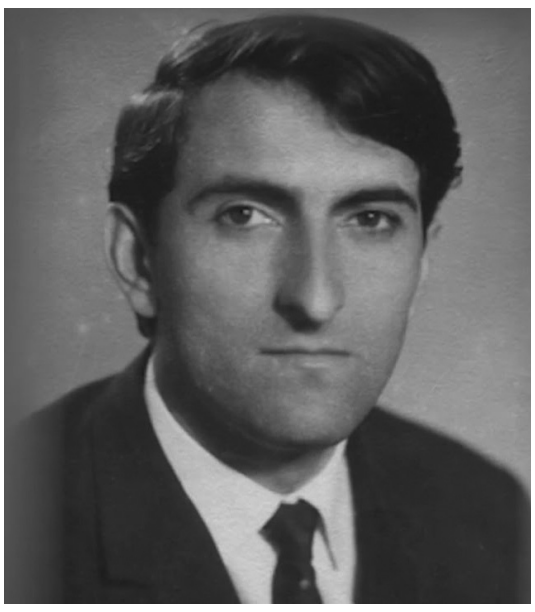

«Анзор Кәакә-иԥа Мықәба илитературатә рҿиара иазҵыдароуп уи аҭоурыхтә тематика ахьагәылсуа, ҷыдалагьы аҧсуа диаспора иадҳәалоу апроблематика акырынтә дахьазаатгылахьоу. Иара ибзоураны аҧсуа литературеи апублицистикеи ирыланагалеит ууанӡа иаарҧшымыз, ажәа зызҳәамыз иҿыцу хырхарҵак. Иаҳгәалаҳаршәап, аҭоурыхтә шьаҭа змоу А. Мықәба ишәҟәқәеи иҷымҭақәеи. Еиуеиҧшым аамҭақәа рзы иара иҭижьит: аҭоурыхтә драма «Амра атыҷ ианаку» (1978), аповест (ихытҳәаам ажәабжь) «Мгәыӡ Ҳасан» (1999), аҭоурыхтә драма «Қьалашьбеи» (2015). Аҳбахә мҳәакәа узавсуам ишәҟәы «Аҧсуа аҳцәа» (2005). Автор дышҭоурыхҭцаақымгьы абри ашәҟәаҿы илиршеит 140-ҷык инареиҳаны, ианеиҵоу аашә шықәса Аҧсны аҳра знапы иакыз Чачаа рхылҵшьҭрақәа агениологиа излауаз ала ашьақәыргылара. Ихаҭа ишиҳәо еиҧш, ҳәарада, уи иахьхаҭәаам аҭыҧқәа амоуп, аха иҟаиҵеит аҭцаақцәа зыкәныкәаша, изцырҵаша хра злоу аусумҭа.

Иара убас ҷыдала иззаатгылатәу шәҟәуп аҧсуа диаспора ахаҭарнак, зыҧсадгьыл азы згәы былуаз, арахь ахынҳәрагьы згәы иҭаз, аха иахьырмыгӡаз, ажәеинраалақәа зыҷуаз Ҷьамал Абыгба ирҿиамҭақәа еизганы, аҧхьажәа ацҵаны иҭижьыз аизга «Сыҧсы зыгроу Аҧсны» (2002). Анзор Мықәба имоуп иара убас иҵегь аҭоурыхтә публицистика иаҵанакуа астатиақәа, аиҿцәажәарақәа. Ҳәарада, урҭ зегьы ирҿиара иахәҭакуп, иааидкыланы иззаатгылатәу, зыхцәажәара аҭаху, ҳаҧхьаҟа ишьҭоу алитературатцааратә усқәа ируакуп».

Уасил АҶӠБА

Витали Амаршьан – 85 шықәса

Аԥсны жәлар рпоет, апрозаик, апублицист, аиҭагаҩ Витали Амаршьан диижьҭеи 85 шықәса ҵит.

Витали Џьота-иԥа Амаршьан диит 1941 ш. сентиабр 22 рзы Очамчыра араион Џьгьарда ақыҭан.

А.М. Горки ихьз зху Алитературатә институт аҟны иҵара хиркәшеит 1970 шықәсазы. Аинститут аҟны ашәкәыҩҩы аҵара иҵон еицырдыруа аурыс поет, алитератураҭцаҩ С.Наровчатов исеминар аҿы. Аҵара еицырҵон, еиҩызцәа бзиақәан аурыс поет ду Иури Кузнецови иареи.

В.Амаршьан заа ажәеинраалақәа рыҩра далагеит. Раԥхьатәи иҩымҭақәа акьыԥхь рбеит 1962 ш. агазеҭ «Аԥсны ҟаԥшь» аҟны.

Арҿиаҩы авторс дрымоуп 20 инареиҳаны ажәеинраалақәеи апрозатә ҩымҭақәеи (ироманқәа убрахь иналаҵаны) еидызкыло ашәкәқәа. Иҩымҭақәа реизга 6-томкны иҭыжьуп.

Аурысшәахь еиҭаганы иҭыҵхьеит: «Месяц сева». Ажәеинраалақәа. (М., аҭыжьырҭа «Советский писатель» (1980), «Там где люди, там и я». Ажәеинраалақәа. (Аҟәа, 1980), «Леон Апсха» Аҭоурыхтә роман. (Аҟәа, 2003), «Апсха – царь Абхазии».Аҭоурыхтә роман (аҩбатәи аҭыжьра, Аҟәа, 2012).

АБААШ АБЗАРЗЫ ЕИЦАКРА АҚӘЫМ

Аԥсны аҭоурых ду змоу ажәлақәа иреиуоу – Маршьанаа рабшьтра рнысымҩа ашәышықәсақәа иргәылсны иаауеит, ҳажәлар рзы аҵакы змаз аҭоурыхтә хҭысқәа ирыларсуп, иузаҟәымҭхауагьы ирыдҳәалоуп.

Убасоуп аԥсуа шәкәыҩҩы Витали Амаршьан илахьынҵа шыҟоугьы. Аԥсуа доуҳатә культура дахәҭакуп, амилаҭтә литература аҿиара амҩа ихьз наунагҵа иазынижьит илшамҭақәа рыла. Уи баша ари адунеи дықәымлеит. Ҳазшаз иҟнытә имариам аразҟгьы ианашьан.

Дац-ԥашәла, даракәацла ари адгьыл аҟны аԥшәмара ашацәа заҿа ианыртцахьаз ирхылтцыз аҵеи абаҩхатәра ҷыда иатәаршьеит. Аԥсадгьыл шәышықәсала ахьчара ашьа азказтәоз ажәлантәқәа Аԥсны адгьылтцакыра ахьз ацәмырзразы, иаԥсуааны рыдгьыл гәакьа иқәзарц, аԥшәмара зегьы иреиҳаны изшьоз, иаҵанакуаз еилызкаауаз иреиуаз абшьтра дырхылтцит, Аԥсадгьыл ахьчараан еиԥш, доуҳатә мчхарак ҟәадас иднатцеит, Аԥсны жәлар рышәкәыҩҩы А. Гогәуа ишиҳәахьоу еиԥш, «иара ахатцкы, ажәа» аматц аура. Џоуп, ари зегьытцәкьа разкыс иауритахуа. Аха В. Амаршьан иԥсадгьыл аҭоурых данԥшылауа ацәгьеи абзиеи анеиҿирԥшуаз, ашьаартцәыра аиԥш, иҟан аиааира, ҳажәлар шәалкьамрак анрызкылпхоз. Уи иазбон, ԥхьаҟатәи рԥеиԥш, еиқәнархон, рыдгьыл аԥшәмара рыцәнарзуамызт, ҩаԥхьа аҿиара амҩа рзылнахуан.

Абасала дазхәыцуан ашәкәыҩҩы ажәа ашҟа данымҩахытцуаз, апоезиаҿы аиԥш, апрозатә ҩымҭақәа данрызхьаԥшуаз. Иабшьтра рҭоурых Аԥсны аҭоурых акәын, иԥсадгьыл аҭоурых иабшьтра ирҭоурыхын. Жьи-напхыци реиԥш иузеиҟәытхомызт. Абас иҟан XIX ашәышықәсаан, XX ашә. аангьы ус акәхеит.

В. Амаршьан ахаангьы ахҙыргара дашьҭамызт, ихьҙ злардыруаз, изларылатцәоз ирҿиамҭақәа рыла акәын. Аԥхьаҩцәа рхы-ргәы аҟынҵа инеиша ҩымҭак изаԥҵар, иара изы жәҩангәашәԥхьаран. Идыруан уи аԥхьара адагьы, абызшәа абеиара зныԥшуаз иҩымҭала, даҿеазныкгьы ишазирхәыцуаз ахатәы бызшәала иаԥҵоу аԥсы штоу, уи шьашьамырзгоу, ҳажәлар рԥеиԥш анарха азҭо ишыруаку. Апоезиатә рҿиамҭақәа рҟны абри зегьы убартоуп. Ажәа азказа идунеи зҿазааигәаздәуа ихьышьтра дазхьанарԥшуеит, иаԥсуара дахҙыҙаалоит, имилаҭ хдырра шьҭнахуеит. Ипрозатә рҿиамҭақәа рҟны еиҳагьы инартбааны, инартцаулаҧы ургәылаирԥшуеит, баҩхатәарала ацәыргашьагьы дақәшәоит аԥсуа идуцқәа еиҵагылон, адоуҳатә культура аҿиара амҩа ианылон. Аха ишнеи-шнеиуаз арыцхарақәа, харада ахара рыдҵаны иреиҷьыз аҵеицәа рырзра, ҳажәлар рбызшәа ашәарҭара ду аҭаргылара (ашколқәа раркра), аибашьра ду, зықьҩыла рхы ақәҵаны Аиааира алыршара, ҩаԥхьа аҭынчра, аха ҳажәлар рхеиқәырхаразы ҵыхәаԥҵәарада ақәпара…

Анаџьалбеит, зхыԥхьаҙара рацәам ажәлар шаҟа рыларыгзазеи, шаҟагьы рылдыршазеи Аԥсадгьыл аҟны аԥшәмара рымпыҵамзырц.

Абас мацара ишаауаз, Қырҭтәыла Аԥсни аԥсуааи рахь имҩаԥнагоз амилатәеилыхратә политика ҳажәлар аҿамгылар рԥеиԥш рнапала аҿаҟәара акәын иаанагоз. Ари анышәашьа рымамызт. Аԥсни Қырҭтәылеи рхәыҵқарра-зинтә еизыҟазаашьақәа реибарххара иаахтны аиҿагыларахь икылнагеит, Қырҭтәыла Аҳәынҵсовет ар абџьарла еиқәных Аԥсны иақәлеит, аибашьа ҵысит. Аԥсны анапхгареи ҳажәлар рҵеицәеи ақәылаҩцәа ирҿагылеит, ҩаԥхьа аҟазаареи аҟамзаареи инрыбжьагылеит.

Ҳажәлар жәашықәсала рмилаттә зинқәа рзы рықәпара иабзоураны, ҩнуҵҟала ахеиқәырхара иазхиан. Еитцагылаз абиԥара ҿыцқәа рабацәеи рабдуцәеи ззықәпоз аус ԥшьа иацәхьаҵуа ҟалашьа амамызт. Аԥсуа доуҳатә культура иалиааз, рыхшарагьы Аԥсадгьыл абзиабара рыларагзон. Ашәкәыҩҩцәа рыхшара еиҳагьы ирныруан амилатәеилыхратә политика ахҟьаԥҟьақәа. Аԥсадгьыл ашәартара иантагыла, ашәкәыҩҩцәа рыхшара аҙәырҩы рҩызцәа инарылагылеит. Аха аибашьраҿы, аихьҙарақәа реиԥш, ажәыларақәа раан ианрықәымҿиозгьы ҟалон. Убас шакәызгьы, уи гәкажьра рнатомызт, Аԥсадгьыл ахақәитра дара рзы иԥшьоу усын.

Убас, Аԥсадгыл ахьчара дналагылеит абџьар шьҭызхыз, агәеитцамха, ашәкәыҩҩы иԥазатцә Беслан Амаршьан. Маршьанаа рыҩнатаҿы ииз, иааҙаз аҵеи лаша даныҩеидас нахыс даараҙа узыкәгәыгша, Аԥсны аҿиара иаҵагылаша, ԥхьаҟа иназгаша дыруаҙәкны ишизхауаз убартан. Убасала акәын ишақәгәыгуаз иҭаацәеи аешьареи.

Аԥсны жәлар рпоет ҳәа аҳаҭыртә хьзы занашьаз (2014 ш.) В. Амаршьан диижьҭеи 85 ш. аҵра арыцхә уаназаатгыло, даҳгәалаҳаршәоит иаԥсаны зыжәлар ирылагылараны иҟаз иԥа Беслан Амаршьан. Уи фырхаҵарыла, хьыҙла-ԥшала Аԥсадгьыл ахьчараан дҭахеит 1993 ш. ноиабр 3 рзы. Ианашьоуп Леон иорден.

В.Амаршьан ироман «Сбааш хьыҵәцара» аҟны дызлацәажәо ахҭысқәа, еиҿыбаау аамҭақәа акырҙа инартбааны иаарԥшуп. Автор иҩымҭа аибашьреи аԥсадгьыл ахьчареи рыҟәша-мыкәша дыззаатгыло, ицәыриго, зегьы узеиԥшны иузудкылом, убасҟак ажәа азҟаза ибаҩхатәра аҿааанартит. Ҳажәлар рықәпара, Аиааира амш азын ирхыргаз даҿа ҟазшьак ала дазнеит, даҿа блак ала ургәылаирԥшуеит. Аԥсны еицырдыруа ахьҙқәа ирыдҳәаланы дызлацәажәо акырҙа рыҵаркуеит, аԥхьаҟатәи абиԥарақәа иранаҳәо рацәахоит.

Аҵарауаҩ ду Ш. Инал-иԥеи ашәкәыҩҩи Аиааира ашьҭахь ианеиқәшәа, «Ҳаблит, дад, уаргьы саргьы ҳаблит» иҳәеит апрофессор (иҷкәынзаҵә Адҩәыр Аԥсадгьыл ихы ақәиҵеит). Убас, иҭахеит ашәкәыҩҩцәа Б. Гәыргәлиеи А. Аргәыни рҵеицәа, хабарда дыбжьаҙит апоет Т. Аџьба.

Мшаҿнеиԥш, В.Амаршьан иԥа Беслан ихьҙ дазгәдун, аха дахьҭахаз хьаа дуны ицын, избанзар идыруан, ҕәҕәала иныруан аԥсуа ҩнаҵак абшьтра иацызҵашаз аҵеи иҟамзаара. Аха игәы еиқәиҳәалон Аԥсны Аиааира ахьаҭәашьахаз даназхәыцуаз, ҳажәлар рҵеицәа баша ишҭамхаз ангәааигзоз. Ш. Инал-иԥа ишиҳәаз еиԥш, дыблит ашәкәыҩҩы, дбылуан ԥсраҿынҙа. Убри аамҭазы иҿаҵамырхакәа аҩымҭа ҿыцқәа аԥиҵон иԥсҭазаара аҵыхәтәанҭәи амш азынҙа, иҩыга калам нкашәаанҙа. Ари қәпаран, ҵыхәаԥҵәара змаҙам қәпаран иара изы. Иԥа Беслан изкны жанрла еиуеиԥшым аҩымҭақәагьы аԥиҵеит.

В. Амаршьан еснагь агәра игон ашьаартцәыра амҩа ианысхьоу Аԥсны аԥшәмара еснагь аԥсуаа рнапаҿы ишыҟазаауа. Агәрагара иман аибашьра ҟалаанҙа аибашьраангьы, Аиааира ашьҭахьгьы. Абар, уи зырҵабыргуа Аԥсны Раԥхьатәи Ахада изикыз Аԥсадгьыл ахьчарахь аапхьара ҟазҵаз иажәеинраала «Аԥыза» иагәылоу ацәаҳәақәа:

«Аҳаҳаи амарԥьақәа,
шәеиҵамхан,
Аҙә ухьамҵын ушәаны!
Зыпсадгьыл аҵеира уажә
иаԥсамхаз,
Ахаан дҟалашам даԥсаны!..»

Витали Џьота-иԥа Амаршьан иԥсҭазаара далтцит 2020 ш. март 24 рзы. Аԥхьаҩцәа ирзынижьит доуҳалеи сахьаркыралеи ибеиоу арҿиамҭа шьахәқәа.

В. Аԥхазоу

В. Амаршьан, Б. Ахмадуллина, Т. Аџьба

«… Сара сыблақәа ишырбоз раԥхьатәи ушьаҿа еихугеит, иузҳаит. Иахьа уҵәымҭа уҵагылоуп, убаҩхатәра иабзоураны, аԥсуа поезиаҿы иаанукылт ҩашьара зқәым, зегь еицырбарҭоу ухатә ҭып».

Баграт ШЬЫНҚӘБА, Аԥсны жәлар рпоет

«В. Амаршьан бзиа ибоит изгәакьоу аԥсабара, ибзиазангьы идыруеит уи аҟазшьақәеи аԥштәы рацәеи. Зны-зынла ари дсахьаҭыхҩымзааит, дботаникымзааит, мамзаргьы дзоологымзааит уҳәап. Азқәеи, ахәқәеи, ашьхақәеи, ԥстәи-ԥсаатәи уҳәа, амаҷсаҷ аанмыжькәа, убарҵқәа зегьы рсахьа ҭихуеит…»

Шалуа ИНАЛ-ИПА

«Витали Амаршьан ирҿиамҭақәа еиҳа изырбеио, изырҕәҕәо рахьтә ихадароу ҳалацәажәозар, сара исҳәоит – уи гәыла-ԥсыла ацкьареи ламыс-патула адунеи ақәзаареи рпафос ауп ҳәа.

Ажәлар рыҧсихика абас азааигәахара Амаршьан иҩымҭақәа ринтонациа, рбызшәатә ҷыдарақәа рҿы иахьабалак иуҧылоит, дагьышьақәдырҕәҕәоит иара дмилаҭтә поетны...»

Фазиль ИСКАНДЕР

И. Кузнецов, В. Амаршьан

Нхыҵ-Уаҧстәыла – аитҭага ҽыцқәа

«ШАРҦАЗТӘИ АСАХЬА АНХАЛТ С-УАҦСТӘЫЛА ХЫРҶАУА...»

Татиана ҦЛИЕВА

ИСҬАХУП УБРАХЬ

Ажәѡан шьҭыхны адгьыл иахьаку,
Напыла уи сахьысыртә иахьлаҟәу,
Асар рымѡа ахькыду са сханы,
Хьтәы еҵәала ажәѡан зегь хҟьаны.

Аҽаҳаҽымҭра ашьхақәа иахьрыбжьоу,
Ахәы ҳаракқәа рыцәаара ихароу,
Избарц сҭахуп убри зегь снаҙаны,
Ҧсҭазаарак узхашам, ҵабыргны.

Иацы сахьыҟаз сзыхынҳәыр еиҭа,
Еимгеимцараны атҳгьы ласҙа,
Иниаҟьашт, избаанҙа иахьцаз,
Сахьа маҙак, ажәѡанаҽ сзышьҭаз.

ААҦЫНРА ШӘҬУЕИТ

Ҧхыҙ нашанак збеит иаха:
Ааҧынра шәҭуан,
Ажәѡан иатҵәаҽ иҭааҙа
Амзагьы зыҭуан.

Ашьха инхыҵын амра ѡхалт,
Ахьышәахәа ҟьауа.
Шарҧазтәи асахьа анхалт
С-Уаҧстәыла хырҷауа.

Ишәҭуеит аҵлақәа, адәкәа,
Аҧсаатә шәаҳәоит.
Еилаарцыруа иццакуа,
Аҙқәа ашьхантә илбаакьоит.

Илахҳеихҙа ҧша хәыҷык
Абыгьқәа еиланаршәшәоит,
Ашәҭ рыфѡы хаақәа уаҧсҵәык
Иахьцалак иагоит.

АҦСААТӘ САѠЫЗОУП САРА, ЗЫМҴӘЫЖӘѠАҚӘА ХӘУ

Аҧсаатә саѠызоуп сара, зымҵәыжәѡа хәу,
Сҧырларц сҭахуп хыхь аҧтақәа сыҷырылак,
Сытра сыҧшаарц, бла иамбо, иҵәаху,
Сгәыхәтәы сахьҙарц, ма сгәаҳәара сапыларц.

Ма иҧырхьоу зегь сраҟаран саргьы,
Жәѡан аҵа аҟынҙа ҧхыҙла снаҙахьазар,
Сымҵәыжәѡақәа амраҽ ирҧханы,
Аха имбылҙакәа адгьыл ахь схынҳәхьазар.

Еитҭалгеит Гәында Кәыӷниа

Валери ЦАРИЕВ

АМРА

Наунагҙа еилаарцыруа Амра!
Имцаҧшьха убла ажәѡан ахьтә иааҧшуеит,
Ишынархьысыз улаҧш ашамшамра,
Зыкьѡыла ауаа ргәы гәыргьарыла иҭәуеит.
Иҽымцәааua иухылҵуа алашара, –
Ауаа адгьыл рықәгьацара иазкуп.
О, амракәа зегь рымра! Уа уҧхарра –
Агәырѡа ҳацәызыхьчо акала еибаркуп.

Уҽыларҟәны, ухәыҷ иакәушәа игароу –
Аҧсҭазаара ҽыц уахәаҧшуеит уара.
Ҳамѡасцәоуп зегь, ашәареи
агәыгреи иаркараз
Аҽыѡқәа реиҧш ҳниаҟьоит хара.

Еимгеимцарак ҳаѡызоуп, уа унаҙаҙоуп,
Алашьцара ҳалызго еҵәоуп.
Укаҧха, укаҷҷа – дызусҭзаалак игәаҵаҽ
Еиқәыларц амца – убзиабара иацырҟьоу.

Еитҭалгеит Гәында Кәыӷниа

Аким САЛБИЕВ

***

Инымҵәаҙеит амш хьшәашәақәа сгәаҽы
Шьҭа, сшынеибаку быкаҵа сҽасҭеит...
Инхаз ашьабсҭа заҵә асаҽы
Аҧша хьшәашәагь шаиааиуа гәасҭеит.

Убасҵәкьоуп саргьы... О, ирацәоуп,
Аҵх исымнаххьоу схьаақәа еизго.
Исыздырам ҽа-жәак – иҧьбароу,
«Успырҵ» аҟара шҳамны сызго.

...Бышҟа снеиуеит сара – сымчгьы каҧсоуп,
Исзынхаз сышықәсқәа збартә
еиҧш иааигәоуп.
Заҟа ирлас абас бгәы сыхшәазеи...
Заҟа ирлас сыбхашҭыртә сзыхҟьазеи...

***

Абригь ыҟан. Абригь ҟалоит, иҟалоит.
Иҟалашт алаҕырҙгьы, аматанеирагь,
Ибзиоуп, нас, быблақәагь шьҭа бзиа срымбоз,
Бажәақәагь ҧсҭыхган сгәахы иҭашәоз.
Абригь ыҟан. Ашьшьыҳәа сҵәыуоит есҽены,
Исхароузеи есыуаха ҧхыҙла бызбозар.
Абарҵқәа зыхҵысуаз ҳа ҳакәын, ишаны,
Аха, иҟалап, усшәа сгәы иснарбозаргь...

***

Бсыцхраа ари аҵх ахгара,
Азаҵәра схаҧеит ихьанҵоу.
Бараҙәк боуп исыхәарц зылшо –
Бара схьаа, еиҭагьы ислахьынҵоу.

***

...Саныҧслак –
Ааҧынра сазцоит,
Сымш-лаҕырҙқәагьы уахь исыцыз,
Аҙәгьы дымҵәуарцаз –
Саныҧслак.

***

...Уаҳа акгьы сгәалашәом –
Зылахь еиқәыз схәычреи,
Амшын ахь маҙалатәи сыбзиабареи,
Иаҵәаҙа амаахыр чыкьи рыда.
Уаҳа акгьы сгәалашәом...

Еитҭалгеит Заира Ҭҳаиҷыкә

Наталиа КУЛИЧЕНКО

АРИ УАРА УАКӘЗАР АУАН

Октиабр мза ҳашә илагылан иҧышәарччон,
Амра акәзар, хыхьынтә ҽымҭ илбааҧшуан.
Ҭагалантәи абҕѡежь сқьышәқәа ирыдҷаблон,
Иҟәымшәышәҙа, иласҙа...
Ари уара уакәзар ауан.

Харатәи ауахәаматә куполқәа еилаарцыруан,
Абаҳча еиужьраҽ ҭынчрак аҽеиҵых икаиан.
Уи аҭынчра ҳақьымҵас зегьы ҧшьаала
ирхьысуан,
Амаалыкьгьы дхарамызт –дааигәан...
Ари уара уакәзар ауан.

Амшын гәрымуан, аҧсаҵлақәа жәѡанахь
ихалон,
Шьаци чыкьи ирхагьежьуан Балтикатәи аҧша.
Аҧсыҙкѡы қәыпш иҵәгәыр анышь
ианыршәлан
Иаалырҟьан – иситеит ақаруа!..
Ари уара уакәзар ауан.

Нас, цәыкәбарк ацәацәашь снапсыргәыҵа
иантәало,
Маҙак сзаанартит: аиаша шьҭа имаҙам.
Нас Ассоль леиҧш, сара Греиа сиҧхьар,
Дцәырҵып уи сышҟа, имҙа...
Ари уара уакәзар ауан.

***

Ишҧассирхоз усҟан,
Сык бамбылҙа иаузҵгьы,
Сықалақьгьы еилаарцыррын иҧшҙаҙа!..
Аха аҧсҭазаара ҕархеит уажәы усгьы,
Ашкәакәа абаҟоу – аҽеаҧсахт хараҙа
Ицәышҙа, ицәыббылҙа.

Асы гәхьааган ҳашьҭоуп хәыҷгьы-дугьы!
Ҳгәалашәараҽ уи ыҟоуп есқьынгьы.
Ешьылҙа иаҳхаҧаз аршкәакәарц иаузҵгьы,
Иҭынчҙа ҧшьаала
Ҳаҧхыҙаҽ акәыз, ма ҳгәаҽы
Иаҳзаухыр – бзиара дук иатәны.

Уи адагь ҳгәаҳәарақәа рацәоуп,
Амза-шәахәа ацәаараҽы
Ҳматанеиуеит жәѡанахь ҳнаҧшны:
Илашоу амшқәа рацәахааит,
Аибашьрақәагьы наҟ еилгаait,
Ашықәс ҽыцтәи ҳгәыграқәа ҵьашьатәхааит!...

***

Иҭабуп, Иаххылаҧшхәу, ари амш ахьҳауҭаз –
Уи гәыграла иҭәуп, иҭаҳәҳәоуп маҙала,
Иласу ҭынчрак агәыдыҳәҳәала,
Ауаа-лашақәа еиҧыло жәа-ҧхала,
Хәашьрак рыблақәа ирхымкәа,
Ашацкыра инаркны аипыртраҟынҙа,
Аха иҟоуп аҧьашьахә агәрагара –
Ишнаҙаҙоу абзиабара, агәыкра.

Иҭабуп, Иаҳхылаҧшхәу, ари алашараз –
Абырлаш еиҧш иҟәымшәышәу,
Иҧхаҙа зегьы ирхьыгҙо
Ҳагәқәа зыртәуа лашарала.
Егьа шыкәсырацәа схыҵыргьы,
Салхәдам бзиабареи насыҧи
Ҧшьаала аразра еидыҟәшәало –
Сгәаҽы иҭасыҳәҳәоит сара.

Иҭабуп, иаҳхылаҧшхәу, зегь рзы –
Сыпсы ахьҭоу – сызлахәу,
Исуҭеит алшареи абаѡхатәреи
Адгьылтә-ҧшҙара сазышәаҳәартә,
Егьыс, исыцәтәыму – саҽеҳәарам,
Исуҭеит анасып, агәбылра
Сцәаҳәақәа рҽы еихасҳауеит сара

Иҭабуп, Зегь зымчу!..

***

Аҵыхәтәантәи аеҵәа жәѡанаҽ иҽыцәон.
Жәѡанахь схы рханы ҽа асҭон,
Гәаҳәарак сазхьуан...
Идуҙҙоу жәѡанаҽтәи абжьеилапсақәа ҽыхон
Уи аеҵә-шәахәа аҵх иахьнаршауан.

Инаҙаҙаз Алашара, агәаҵахь инеиуа!
Ахәыцрақәеи агәаҳәарақәеи зыла еиқәхауа!
Иҟалаait Аҭынчра – сара сыѡныҵҟа.
Убас Аҭынчра – адәахьы.
Иҟалаait ари Аҭынчра ашәахәала ҳҽырбауа!

***

Ари агитара зку аҧҳәызба –
Уи дызѡызоу ҳара ҳауп.
Уи лбаѡхатәра шәа ианыжәба
Анцәа ишлиҭаз агәра гоуп.

Уи лҧьабаа хәы змаҙамоуп,
Аганахь иҟоугьы– уласы.
Уи асценаҽы даныҟоу
Ишәзылҟәыгарым шәыпсы.

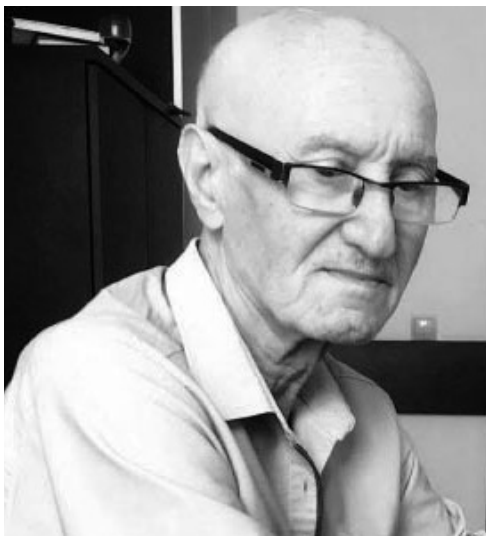
Лыбжьы гәыкҙа – ихазыноуп –
Уи ҳатәнатәит, ихьыҵҭәцәоуп,
Ҳгәы-ҳаҧсы лара илыцуп
Иҧьашьахәу – лахьынҵоуп.

Лхьыблақәа шәахәоуп ирхылҵуа,
Лнацәкьара мацәазыркқәа кахәхәа,
Ажәеи ашәеи агәы иахылҵуа
Инаҙаҙоуп –ишәшәырҳа.

Бзиабароуп цәгьа-мыцәгьа ириааиуа,
Геи-шьхеи ирхаҧыруеит иара.
Агитара арахәыцқәа еиҭанеиааиуа,
Ҳхы иазаххәаша длырҳәоит лара.

Еитҭалгеит Заира Ҭҳаиҷыкә

АМААХЫРҚӘА РГЬАМА АНЫРЦӘЫМЗУА

Ашәҟәыѡҩы, ажурналист, апублицист Борис Қаҷьиа 75 ш. ихыҵит.

Борис Кәаҷаҷа-иҧа Қаҷьиа диит 1951 ш. рзы Очамчыра араион Гәыҧ ақыҭан. Арасаҙыхьтәи аа-шықәсатәи ашкол дҭан, абжьаратә ҵара хиркәшеит Гәыҧтәи ашкол аҟны. 1970 ш. рзы дҭалоит А. М. Горки ихьҙ зхыз Аҟәатәи аҳәынҵқарратә арҵаѡратә институт афилологиатә факультет аҧсуа бызшәеи алитературеи аурыс бызшәеи алитературеи рыҟәша.

Иреиҳау аҵараиурҭа даналга 1975 ш. инаркны иахьауажәраанҙа аус иуеит агазеҭ «Аҧсны ҟаҧшь», нас — «Аҧсны» аредакциаҽы. Аҧхьа корреспондентс дрыдыркылеит, ашьҭахь аҟәша аиҳабыс диаргеит. 1982 ш. рзы СССР ажурналистцәа Реидгылахь дрыдыркылеит, Аҧсны ажурналистцәа Реидгылеи Аҧсны ашәҟәыѡҩцәа Рассоциациеи дрылоуп.

Аҧсҭазаара еснагь иццакуеит, ауаҩытәыѡса ихатә ҧсҭазаара акәзаргьы убасҵәкьоуп ишыҟоу. Борис Қаҷьиа илихыз имѡахәасҭа данылаиы ҧхьаҟа днеиуан ихәыцреи иқәыпшреи ааныжьны. Агәҭакы бзиақәа иман, иҽара ашықәсқәа насыҧла иҭәызар иҭахын. Аха аамҭа иара атәы ҟанаҵон, иццакуан, ақыҭа ҷкәын ибарҭан уи иацәугази узыхьҙази шракәу иаанхо.

Ашкол данҭаз инаркны, аинститут аҟны аҵара анитҵоз ашықәсқәа раангьы, истатиақәеи, иочеркқәеи, иажәеинраалақәеи, иажәабжьқәеи агазеҭқәеи ажурналқәеи ирнылон. Алитература иазҽлымҳаз аҽар рыѡныҵҟа аҙәы ҳәа иқәгәыҕуа дыҟан.

Борис Қаҷьиа қәҽиарала еилеигҙон ажурналистикеи асахьаркыратә ѡымҭақәа раҧҵареи.

Раҧхьатәи ишәҟәы «Атама ашәҭқәа» анҭыҵ нахыс алитературахь имѡа аартхеит. Аизга ала аҧхьаѡцәа иреилиркааит, агәра диргеит аҧсуа ҧсҭазаара шидыруаз, еиҳаракгьы аҽар рыѡныҵҟатәи рдунеи ацәыргара, аарҧшра дшақәшәоз.

Иажәабжьқәеи иповестқәеи реизгақәа «Амаахырқәа ҟалахьан», «Амѡан ахәыцрақәа», «Аҧсҭҳәа шкәакәа», «Даҽеа мѡак ала», «Ашьыбжьышьтахь» идырҵабыргуеит идунеихәаҧшра амҽехак аҽшарҭбааua, аперсонажцәа дасу ирнаалауа, ирыҷәнагоу ахаҽсахьақәа ргәылырҭәаара, иҵоуроуи иҵоурами реиҽырҧшра дшазыманшәалоу.

Аҧсны Аҧьынҵьтәылатә еибашьраан Борис Қаҷьиа агазеҭ «Аҧсны» арратә корреспондентс дыҟан. Аиааира ашьҭахь иаргьы Аҟәаҟа дхынҳәит, аредакциаҽы ѡапхьа иусура хациркуеит. Аҧхьаҙа ишьаҽа ахьеихигаз, апышәа ахьирҳаз аредакциа ааныжьны ҽаҷьара ихы имырхеит, игәыблра зцыз амилатҭа кьыҧхь амаҵ аура иҽазикит.

1993 ш. инаркны Борис Қаҷьиа агазеҭ «Аҧсны» аҟәшақәа руак редакторс дыҟан, аиҭагара инапы алакын. 2012 ш. раахыс аредактор ихаҭыҧуаѡ имаҵура дахагылоуп, аиҭагара аусгьы инапы ишаныц иануп. Абасала, иахьауажәраанҙа қәҽиарала ажурналисттә усура иацитҵоит.

Ҵабыргны, амилаҭтә литература иалеигало аѡымҭақәа инарҷыданы аҧсуа журналистика арҽиараҽы илшамҭақәа рацәоуп. Истатиақәеи, иочеркқәеи, егьырҭ икьыҧхьымҭақәеи рхатә ҭып ааныркылоит, рҽахәы рхәоит. Аҧсҭазаара еиуеиҧшым аганқәа аадырҧшуеит, аҟаза инапы ишыҵихыз мѡашьауа иҟоуп.

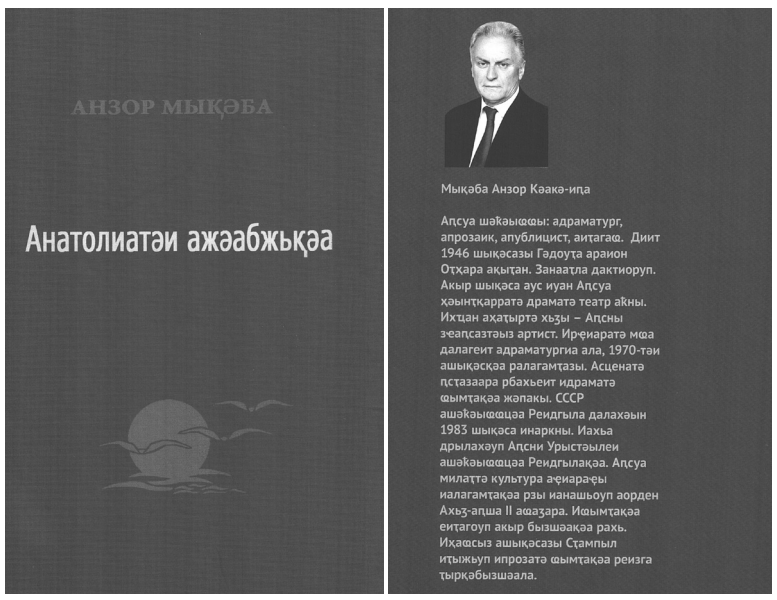
Мшаҽенеиҧш, ажурналистика амаҵ аура агәацпыхәара имоуп, аҭакпхыкәрагьы изацуп, уи иара иҧсҭазаара акәны иҟоуп, амалахазгьы дахьымхәыц. Аханатә, амилаҭтә журналистикаҽы ишьақәгылахьоу атрадициақәа ирыцыҙцо дыруаҙәкны агазеҭ «Аҧсны» дазааҧсоит, иѡызцәа рыбжьара пату иқәуп. Лахьынҵала зны аредакциахь инанагаз 50 ш. инареиҳаны иҵуеит агазеҭ дазааҧсоижьтеи.

Ашәҟәыѡҩы, ажурналист, апублицист Борис Қаҷьиа изанаатҭа усура ахәшьара амоуп аҳәынҵқарра аҟнытә, уи ихҵоуп Аҧсны зҽаҧсазтәыз ажурналист ҳәа аҳаҭыртә хьҙы, ианашьоуп «Ахьҙ-Аҧша» аорден III аѡаҙара.

Аҧсны ашәҟәыѡҩцәа Реидгылеи алитературатә газеҭ «Аамҭа» аредакциеи Борис Қаҷьиа ииубилеи идныҳәалауа, агәабзиара ацны ақәра дуи еиҳау аихьҙарақәеи изеиҕьаршьоит.

Ҳрыхцәажәоит Д.И. Гәлиа ихьз зху Аҳәынҭқарратә премиа аиуразы иқәыргылоу арҿиамҭақәа

АҲАМҬАКӘА РҲАМҬА...

…Саҧхьа иқәуп ашәкәыҩҩы, Аҧсны зҽаҧсазтәыз артист, С. Ҷанба ихьз зху Аҧсуа драматә театр шәышықәсала зхьызҳәара ацзаауа адраматург, апрозаик, аповесткәеи ажәабжьқәеи жәпакы ҭзыжьхьоу Мықәба Анзор Кәакә-иҧа ишәкәкәа ҩба: «Гәымсҭатәи абалладеи» «Анатолиатәи ажәабжьқәеи».

Ишыҟатәҟьоу исҳәозар, сгәы кылблаауан ҧытҩык рылымкаа 2020 шықәсазы Д. Гәлиа ихьз зху Аҳәынҭқарратә премиа ахьсанаршьаз…

Уахгьы-еынгьы исзымхо, скылблаауа сыхәракәа зырҿыцуа рыҧсқәа ҭаланы исзыхынхәызар аҟара сыҧсы ааивызгеит Анзор Мықәба ишәкәы Д. Гәлиа ихьз зху апремиа аиура иаҧсоуп ҳәа иахьыцәдыргылаз.

Анзор Мықәба ишәкәы ҿыц иагәылоу, иаҧсхатцагоу аромантәа «Мезиткә ахалара», «Ачамҳа ду амҭан», аочерк «Азар ашәа сызҳәа» ирызку саб игәараҭа аҟнытә ицазшәоуп сшархыцхыцыз.

Иҳақым цәаҳәацыҧхьаза сшьамхнышланы срымҭахырхәо, сылаҕырзкәа сызнымкыло сышрыҧхьоз аҧхьаҩ иҟнынза инасымгар…

Ароман «Ачамҳа ду амҭан» аҧхьараан лабҿаба сыбла иаахгылон ҳашҭа ҭбаа зымехакыз ҳраҭла ду…

1976 шықәсазы акәын. Арадиодырратара «Ицәажәоит Гагра!» Диктор-корреспондентс аус зуазижьҭеи жәашықәса ҭуан…

– Аиҳабыратә класс атацәцәеи ҳаҧсуа школ арҭацәцәеи бҳацзар ҳҭахуп. Анзор Мықәба иҩымҭа «Амра атыҩ ианаку» атеатр аҟны иқәдыргылоит ҳәа аапхьара сызҭаз ашкол адиректор Ҳараз Чамагәуа иоуп.

Ианхдыркәша ашьҭахь Баграт Шьынкәбеи Шьалодиа Аҧьынҵьали иазгәарҭеит «Анзор Мықәба ицәырҭхьоу азәы дышиеиҧшым… ныхаҧаацс далухуазаргьы агха шумыхьуа дшазыҟатцоу».

Сара сахәаҧшхьан иҭоурыхтә драма «Амра атыҩ ианаку» уҳәа егьырҭ ақәыргыламҭақәа.

1978 ш. иҭыжьу аҟазараҭцаара адоктор Ал. Аргәын ишәкәы «Аҧсуа театр аҭоурых» аҟны дахьалацәажәо, «Анзор Мықәба иреиҳау аҳамҭа даҧсоуп» ҳәа азгәеиҭахьан…

Анзор Мықәба гәыблрала дшаликааз еиҧш, зыжәлар ирзааҧсахьаз аҵарауаҩ, аҭоурыхҭцааҩ, зыҧсадгьыл ахьаақәа згәы иадзымгацыз Беигәаа Омар Бирам-иҧа, Аҟәа, ашәкәтыжьырҭа «Алашара» аҟны 1990 ш. иҭрыжьыз иажәеинраалакәа реизга «Асҭампылтәи аҧсыуа бжьы» азы Д. Гәлиа ихьз зху Аҳәынҭқарратә премиа шианаршьазар еиҧш, Анзор Мықәба даҧсоуп ироман «Мезиткә ахалара» азы… Иахьа уажәраанзагьы ианаршьахьазар акәын иакымкәа ҟазарыла ҳлитература иалеигалахьоу иҿиамҭа хатәрақәа рзы.

… Хара ҳазцарызеи, ҳазхьаҧшып алитературатә критик Руслан Хәанеи-иҧа Қапба ишәкәы «Аҧсадгьыл ҧсыс иахоу». Абраҟа инарҭбааны Анзор Мықәба иҩымҭақәа ахәшьара ҳаракы риҭоит.

Аҧсадгьыл ҧсыс иахоу ашәкәыҩҩцаа роуп ҳәа ауп ииҳәо, избанзар аҭоурых еиқәзырхо дара роуп…

Ламыс ҧшьала, ҳәоуеиқәыршәала абри иахатцылатәуп… Анзор Мықәба ишәкәы «Анатолиатәи ажәабжьқәа» Д.И. Гәлиа ихьз зху Аҳәынҭқарратә премиа анашьара иаҧсоуп ҳәа сгәы иаанагоит.

Белла БАРЦЫЦПҲА,
Д. Гәлиа ихьз зху Аҳәынҭқарратә премиа занашьоу

Арыцхәқәа ◂▸ Арыцхәқәа ◂▸ Арыцхәқәа

Аҧсуа дгьыл зызгәакьахаз

Аурыс поет, ажурналист, аитагаҩ Александр Бардодым дижьҭеи 60 ш. ҭит.

Александр Виктор-иҧа Бардодым диит 1966 ш. октиабр 16 рзы Москва. 1984 ш. дҭалеит А.М. Горки ихьз зху Москватәи Алитературатә институт асахьаркыратә еиҭагара (аҧсуа гәыҧ) афакультет. Иҭара хиркәшоит 1991 шықәсазы. Аус иуан есымчыбжьатәи агазеҭ «Даиджест-Куранты» аҟны. А.Бардодым гәыла-ҧсыла бзиа ибон Аҧсны, аамҭа шааиоулак арахь даалон, иҩызцәеи иареи еиқәшәон, еицныҟәон, аҭоурыхтә ҭыҧқәа ирҭаауан, ақалақьқәеи ақыҭақәеки рҟны иибоз-иаҳауаз даҙәлымҳан.

Уи аҧсшәа иҭон, ицәгьамкәакьы ицааиуан. Аҧсшәахь еиҭеигон аҧсуа поетцәа ражәеинраалакәа, иҭон Аҧсны аҭоурых. Аҧсны Аҧьынҵьтәылатә

А. БАРДОДЫМ – 60

еибашьра анҵысы аурыс поет иҿҧхьеимкит. Раҧхьатәи амш иахымгакәа аус ахьиуаз агазеҭ аҟнытә акомандировка ҳәа нахьзҵаны Аҧсныҟа ихы ирхеит. Нхыц-Кавказнтәи шьхала мацара хатәгәаҧхарала Аҧсны ахьчара иаауаз агәыҧқәа руак дацны Гәдоуҭа дааит. Дук мырцыкәа ахырҕәгәарҭахьгьы дцеит. Хара имгакәа, сентиабр жәаба рзы дҭахоит еилкаам аҭагылазаашьаҿы.

Анышә дамадоуп Афон Ҽыц. Данҭаха ашьҭахь ианашьоуп Леон иорден. Имшираан инышәынҭра иаҭаауеит, апоет дыргәаладыршәоит ашәкәыҩҩцаа, ашколхәычқәа. Сынтәагьы уи диижьҭеи 60 ш. аҵра инамаданы арахь иааит ихьз лаша згәаҵаҿ иҵәаху азәырҩы. Афоҧыцтәи абжьаратә школ абиблиотека А. Бардодым ихьз ахцоуп. Еиуеиҧшым ашықәсқәа раан иҭыжьуп А. Бардодым иажәеинраалакәа реизгақәа.

Ҩ-жәларык цҳас ирыбжьаз

Тауз ИСАЕВ –75 ш.

Ачечен поет, апрозаик, Аҧсны ашәкәыҩҩцаа Реидгылеи (2003), Урыстәылеи Чечентәылеи рышәкәыҩҩцаа Реидгылақәеи (2007) рлахәыла диижьҭеи 75 шықәса ҭуеит.

Тауз Султан-иҧа Исаев (илитературатә ҧсевдоним – Ҭауз Исс) диит 1951ш. ноиабр 10 рзы Ҟазахсҭан (иҧсҭазаара далҵит — 08. 07. 2021). Дыҩуан урысшәалеи чечен бызшәалеи.

Харада ахара здырҵахьаз ачечен жәлар 1957 шықәсазы иандыриаша, насгьы ареспублика анырзышьақәдыргыла, иҭаацәа Чечентәылаҟа ихынҳәыртә аҭагылазаашьа роуит. Убри ашықәс азы ашкол ахь дцеит. Асовет (Шатои) раион Зоновтәи 8-шықәсатәи ашкол даналга (1965), абжьаратә школ хиркәшеит 1968 ш. иҭаацәа нхара иахьиасыз Ростовтәи аобласт аҟны. 1970-1972 шш. раан Асовет арраматцура дахысуан. 1973 ш. Чечен-Ингәыштәи аҳәынҭқарратә университет аҭоурыхтә факультет (аламырбатә ҟәша) дҭалеит. Ашколқәа рҟны дырҵацәын, ашьҭахь Чечен-Ингәыштәи аҳәынҭқарратә драматә театр аҟны актиорс дыҟан. 1976 ш. Воронежтәи аҟазара аинститут дҭалеит, ууанҙатәи изаанаҭ ала аҵареи аҟазареи еидибалон, аха ахҧатәи акурс аҟны дыштәаз иҭаацәаратә ҭагылазаашьа инамаданы иҵара ааниҳьуеит. 1982 ш. Москва, А. Г. Горки ихьз зху Алитературатә институт даанахәеит. Хышықәса рышьҭахь иҵара аламырбатә ҟәша ашҟа иииеигеит. Аус иуан атеатр аҟны, иара убас агазеҭи ажурналқәеи ррредакциақәа рҟны. 1988 ш. акәзар, Алитературатә институт (апоезиа асеминар) далгеит. 1995-2008 шш. раан Аҧсны дынхон. Аҧснытәи аҳәынҭқарратә университет аҿы аурыс литературеи акультурологиеи рзаанаҭ дирҵон. Ауаажәларратә еиҿкаара «Кавказ акультура академиа» ахада дихаҭыҧуаҩын.

Алитературатә рҿиарахь дымҩахытцит апоезиа ала. Рапҳьатәи иажәеинраалакәа кьыҧхьын ажурнал «Звезда Востока» аҟны (чечен бызшәала, 1980). Иажәеинраалакәа рнылеит: аизга «Чтобы земле жить» (1982) аҟны, насгьы Москва иҭыжьыз «Ачечен поезиа антологиа» (чечен бызшәала), иара убас ажурналқәа: «Литературная Абхазия», «Орга», «Ваинах», «Нана» уҳәа рҟны.

Ажәеинраалакәеи апрозеи еидызкыло ашәкәкәа жәпакы дравторуп.

Еиуеиҧшым ашықәсқәа раан иҭыҵит ишәкәкәа: урысшәала: Пространство души. Стихи. Грозный, 1991; Горсть. Стихи. Сухум, 2001; Грани. Эссе. Гагра, 2003; Путешествие в полдень. Рассказы. Сухум, 2006; Путешествие в полдень. Рассказы (совместно со сборником стихов «Горсть») (переиздание). Грозный 2008; Линии. Стихи. Сухум, 2008; Имя Родины. Роман-светологос. Сухум, 2012; Имя Родины. Роман-светологос. М., 2014; Чеченское солнце. Эссе. Грозный, 2014; Стихия. Стихи. Сухум, 2014).

ПРИВЕРЖЕННОСТЬ К ЖИЗНЕННОЙ ПРАВДЕ

Владимира Михайловича Делба талантами господь не обделил. Он известен как художник, как поэт, но в наибольшей степени как прозаик.

Известен и в Абхазии, и в России, и в других «краях и весях», поскольку книги его переведены на многие языки мира.

На родине Владимира Делба, в Абхазии, выход в свет каждой его книги — яркое событие в литературной жизни. Как сотрудник Национальной библиотеки Абхазии, свидетельствую: все книги нашего талантливого земляка востребованы читателями; как говорится, на полках не залёживаются!

И это вполне понятно, поскольку пишет Владимир Михайлович о том, что близко сердцам и душам его соотечественников: об Абхазии, как родине большей; о родном Сухуме, как, если можно так выразиться, родине средней или малой; или же о «сверхмалом» её проявлении, как раз о пространстве «между храмом, стадионом и парком»: именно так называется его книга, вышедшая в Санкт-Петербургском издательстве «Алетейя» в 2024 году.

Сборник «Между храмом, стадионом и парком» предоставляет возможность с разных сторон взглянуть на творчество Владимира Делба, проследить суть и грани его художественных поисков.

В данной книге Владимир Делба выступает как автор целеустремленный, наблюдательный, настойчивый в воплощении своих замыслов. Читатель приемлет его без колебаний, ибо в его произведениях привлекает честность, страстность и открытость. Он стремится как можно полнее и глубже выявить правду жизни: правду чувств, мыслей, переживаний.

Хочется отметить на наш взгляд три важных момента, характеризующие книгу «Между храмом, стадионом и парком» Это:

а) исключительная насыщенность слова разнообразными оттенками чувств;

б) вера в высокое назначение человека на земле;

в) умение несколькими штрихами создавать колоритный образ героя.

И еще одно немаловажное качество: творчество Владимира Делба выделяется приверженностью к жизненной правде, решимостью отстаивать свои эстетические принципы.

Ну а секрет популярности его произведений у абхазских читателей, думается, очень прост: что написано сердцем, душой, к героям, к описываемым местам и событиям, не может не вызвать ответного отклика, ответного душевного чувства благодарности. И это закономерно, ибо, по признанию автора, «новеллы, собранные в сборнике, посвящены любимому городу, беззаботному и счастливому детству и юности, насыщенной интереснейшими событиями и эмоциями».

Ещё об одной грани таланта В. М. Делба... О его умении выявлять молодых абхазских авторов, щедро делиться с ними литературным и жизненным опытом, поощрять и всячески им помогать в начале их творческого пути. И для этого Владимир Михайлович использует имеющиеся у него возможности члена Правления Русского Пен-центра и Всемирной организации писателей WOW, секретаря Ассоциации писателей РА. Душевная щедрость В. М. Делба позволила, образно выражаясь «встать на ноги» немалому количеству творческих людей из Абхазии; где только возможно и невозможно пропагандировать и популяризировать абхазскую культуру; конечно же, литературу прежде всего.

Считаю, что книга «Между храмом, стадионом и парком» Владимира Михайловича Делба достойна Государственной премии им. Д. И. Гулиа.

В. Никонов,
Заслуженный журналист РА

АЛИТЕРАТУРАТӘ ЕИМАДАРАҚӘА РЫРҨИАРАЗЫ

Ааигәа Аҧсны даҭааит еицырдыруа ашәҟәыҩцы, апоет, апублицист, ауаажәларратә усзуҩы Марсель Салимов.

Башкортостан жәлар рышәҟәыҩцы, Урыстәылеи Белоруссиеи рҟны акультура зҽаҧсазтәыз аусзуҩы Марсель Шаинур-иҧа Салимов Урыстәылеи Башкортостани рышәҟәыҩцәа Реидгылақәеи Урыстәылеи Белоруссиеи ржурналистцәа Реидгылақәеи дрылоуп. Еиуеиҧшым алитературатә премиақәа ианашьоуп.

М. Салимов диит 1949 ш. январ 3 рзы Башкортостан. Башкириатәи аҳәынҭқарратә университет афилологиатә факультет ибзиаҳаны далгеит (1971), иара убас 1980 ш. Свердловсктәи Иреиҳау апартиатә школ аҟны қәҩиарала итцара хиркәшеит. Амаиор ичын змоу Асовет ар рафицар, еиуеиҧшым ашықәсқәа раан ирратә уалҧшьа наигҳон Польша. Даныҧхьатәа ашьҭахь абашкир сатиратә журнал «Хенек» аредактор хадас дыҟан. 1996–2006 шш. раан Башкортостан ажурналистцәа Реидгыла ахантәаҩыс аус иуан. Аурыс, абашкир, аҭатар, аузбек, аукраин, ачуваш, англыз, аболгар уҳәа 50 инареиҳаны абызшәақәа рыла иҩымҭақәа ҭыҵхьеит.

М. Салимови аҧсуа шәҟәыҩцәеи аиҩызара рыбжьоижьҭеи шьарда ҵуеит. Абарҭ атрадициақәа гәыблрала дырзыҟоуп, убри ауп Аҧсныҟа даазгазгьы. Марсель ҳтәылаҩы иҟазаара аан аамҭа кьаҿк иалагҳаны Гагра, Афон-Ҩыц, Аҟәа уҳәа аҭып ҧшҳарақәа дырҭааит, агәтахәыцра бзиақәагьы изынрыжьит.

Аҧсшьара мшқәа руак азы Аҟәа иаҭаара иалагҳаны уи иҧылеит Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла ахантәаҩы В. Аҧхазоу, ашәҟәыҩцы В. Делба. Акыр шықәса раахыс асаси дареи аиҩызара рыбжьоуп, убри аҟнытә, даараны дшыҟаз заа адырра роухьан.

Ашәҟәыҩцәа реиҧылараан алитературатәи акультуратәи усеицура арҿиара аганахьала наҟ-ааҟ азҿлымҳара бзиа зауз азҵаатәқәа ирылацәажәеит. Урҭ ируакуп аҩымҭақәа аҧсшәеи абашкир бызшәеи рахь реиҭагареи ркьыҧхьреи аҧшьгара.

Ҩ-еҵәак анеицкыдшәо хьаауп

С.И. Ҷанба ихьҙ зху Аҧсуа ҳәынҭқарратә драматә театр аҟны имҩаҧысит апоетцәа Владимир Занҭариеи Анатоли Лагәлааи ргәалашәара ахәылпаз.

Аҧсуа-адыга фестиваль «Риҵа арифмақәа» аҳәаақәа иртгҳаны имҩаҧысыз агәалашәара ахәылпаз ахь инеит ашәҟәыҩцәеи, актиорцәеи, акультура аусзуҩцәеи, арҿиаҩцәа рҵаацәарақәа рхаҭарнакцәеи. Ҩымҭақәа рыла рхатәы бызшәа аиқәырхара зыпстазаара азыкыз ажәа азҟазацәа дуқәа ҩыџьа ргәаладыршәеит.

Аҟабарда поет, ажурналист Зарина Ҟаныҟәа иазгәалҭеит: «Агәалашәара ахәылпаз Аҧсуа театр аҟны иахьымҩаҧысуа ҳара ҳзы акырҙа аҵанакуеит, избанзар араҟа иҩныҩуеит аҧсуа бызшәа, игәцаракны аиқәырхара иахҳызаауеит. Владимир Занҭариеи Анатоли Лагәлааи рыпстазаарақәа зызкызгьы уи ауп, даараҙа егьрыцааиуан, ҟазара ҳаракыла амаҵ руан. Абасала уанаазхәыцуа даара ииашаны иазыҳбоуп ари иҧшьоу ахан аҟны ҳаиқәшәара».

«Есышықәса Аҧсны имҩаҧысуа афестиваль азырхиараан сынтәа даҽа зҵаарақәак ҳазцәырымҵит, апрограмма Владимир Занҭариеи Анатоли Лагәлааи ишырзаҳкуаз еилкаан. Иахьпоетцәаз мацаразы иҳадаҳкыломызт, рырҿиара даара пату ҳзақәын, ҳашьцәа реиҧш ҳарзыҟан. Иаамҭамкәа ари адунеи ахьаанрыжьыз арҿиара знапы алаку рымацара ракәым хьаа дуны издызкылаз, Аҧсни Ҟабарда-Балкартәылеи ҳажәларқәа ргәаҵа ҭнашьаанит, избанзар рҩымҭақәа рыла ихырхуан, ргәыбылра рыцын», — ҳәа азгәалҭеит афестиваль адиректор Лиубов Сосналиева.

Апоетцәа ражәеинраалақәа дрыҧхьеит Аҧсны жәлар рартист Кьасоу Ҳагба. Аҧсышәалеи адыга бызшәалеи инеимдаааимдо ирыҧхьон. Оҟтаи Чкотуа аирыдигалеит урҭ ражәеинраалақәа аҭырқәшәахь реиҭагақәа. Актиорцәа Сырбеи Сангәлиеи Ҭеимураз Чамагәуеи рыҧхьеит В. Занҭариеи А. Лагәлааи аҕьараҳәа руаажәлар ианрылагылаз дара-дара еимырдоз ажәеинраалақәа.

Ргәалашәарақәа рыла иқәгылеит, ражәеинраалақәа ирыҧхьеит Гәында Сақаниеи ачерқьес поет Артур Кенчешаови.

Д.И. Гәлиа ихьҙ зху Аҧсуаҭҵааратә институт аҭҵаарадырратә усзуҩ нага Дыжьын Чуреи афлеитаҩы амузыкатә рҿиамҭақәа налыгҳеит.

Аиқәшәара ахыркәшамҭаз ражәеинраалақәа ирыҧхьеит авторцәа ҿарацәа.

АЛАҲӘАРАҚӘА

АҦСНЫ АШӘҞӘЫҨЦӘА РЕИДГЫЛА АПРЕМИА РАНАШЬАРАЗЫ ИРЫЛАНАҲӘОИТ АЛИТЕРАТУРАТӘ КОНКУРС

Иналукааша аҧсуа шәҟәыҩцы, адраматург Самсон Иаков-иҧа Ҷанба диижьҭеи 140 ш. аҵра аиубилеи инамаданы иҧсҭазаареи, ирҿиаратә мҩеи, иуаажәларратәи иҳәынҭқарратәи усуреи ҳасаб рзуны, 2026 ш. акьыпхь ианыло аҩымҭа ҿыцқәа рзы Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла ашәҟәыҩцәа рыбжьара аконкурс рыланаҳәоит аноминациа адраматургиа (апиеса, адрама, ақҵк змоу апиеса, аскетч уҳәа) ала ААР апремиа аиуразы. Уи хықәкыс иамоуп амилаҭтә драматургиа ауасхыр азышьҭазҵаз С.И. Ҷанба игәалашәара амырҙра, иҧсҭазаареи ирҿиаратә мҩеи рызхьаҧшра, ҳдоуҳатә культураҿы иааникыло аҭып аҵакы аиқәырхара, аҧхьаҩцәа ашәҟәы абзиабара рылааҙара, еиҵагыло абиҧарақәа аҧсуа литература агәыблра дыркра, рдунеихәаҧра арбеиара.

Аконкурс ҿҳәарас иамоуп 2026 ш. декабр 1 азынҙа.

Аконкурс аҧкарақәа:

ААР иаҧнаҵо ажиури ахь иааргауа акьыпхь ианылаз арҿиамҭа ҿыцқәа ирыхәаҧшуеит, иалрыҧшаауеит абжьыҵирахь инарышьҭуа. Еиҿкаахо абжьыҵира алтцшәақәа рыла иалкаахаз адипломи аҧаратә ҳамҭеи и(л)анашьахоит.

Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла

АҦСНЫ АШӘҞӘЫҨЦӘА РЕИДГЫЛА ИРЫЛАНАҲӘОИТ АЛИТЕРАТУРАТӘ КОНКУРС «АҦСЫ ҬОУП САРА СҚЫҬА»

2026 ш. ҳтәылаҩы Ақыҵа ашықәс акәны иахьрылаҳәоу ҳасаб азуны, Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла апремиа аиуразы ашәҟәыҩцәа рыбжьара ҳаамҭазтәи ақыҵа аҧсҭазаареи абзазашьеи ирызкны ирыланаҳәоит аконкурс «Аҧсы ҭоуп сара сқыҬа».

Аконкурс хықәкыс иамоуп, аҧсуа литература ажанрқәа рыҿиара амҩан аҧсуа қыҵа атема еснагь актуалра злалоу ала, ҳаамҭазтәи ақыҵа аҧсҭазаара аазырҧшуа арҿиамҭа ҿыцқәа раҧҵареи рҙыргареи, ақыҵауаа рцьыньи рхәышҵаарақәеи рыгәцаракра, рыбзазара аиҕьтәра иацхрааув уааҧсырала аҿиара, рмилаҭтә хдырра ашьҭыхра, рхатәы бызшәеи раҧсуареи рмырҙра.

Акьыпхь ианыло аҩымҭа ҿыцқәа рзы иаҧҵоу аноминациа: ажәабжь (ановелла) ала ишьақәыргылоуп актәи аҩбатәи апремиақәа.

Аконкурс ҿҳәарас иамоуп 2026 ш. декабр 1 азынҙа.

Аконкур аҧкарақәа:

Аконкурс рҽаладырхәыр ауеит ҳазну ашықәс иалагҳаны зҩымҭа ҿыцқәа апериодикатә кьыпхь зҩымҭақәа анылауа ашәҟәыҩцәа.

ААР иаҧнаҵо ажиури ахь иааргауа акьыпхь збаз арҿиамҭа ҿыцқәа ирыхәаҧшуеит, иалрыҧшаауеит абжьыҵирахь инарышьҭуа. Абжьыҵира алтцшәақәа рыла иалкаахаз адипломқәеи аҧаратә ҳамҭақәеи ранашьахоит.

Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла

АҦСНЫ АШӘҞӘЫҨЦӘА РЕИДГЫЛЕИ АҦСНЫ АҚЫҬА НХАМҨА АМИНИСТРРЕИ АКОНКУРС РЫЛАРҲӘОИТ

Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгылеи Аҧсны ақыҵа нхамҩа аминистрреи аҧсуа шәҟәыҩцәа рыбжьара аконкурс рылархәоит ақыҵа нхамҩа аҿиара иазкны.

Аҧсны 2026 ш. Ақыҵа ашықәс акәны иахьрылаҳәоу инамаданы, уи хықәкыс иамоуп ҳаамҭазтәи ақыҵа нхамҩа аҿиара аазырҧшуа аҩымҭа ҿыцқәа раҧҵара, аҧхьаҩцәа разхьарпшра, ахатәы бызшәа аиқәырхара, ақыҵауаа рхатә традициақәеи раҧсуареи рҙыргара, аҿар рылартҵаара.

Акьыпхь ианыло аҩымҭа ҿыцқәа еиднакылоит аноминациа – аессе (аочерк), актәи, аҩбатәи апремиақәа рыла.

Аконкурс ҿҳәарас иамоуп 2026 ш. декабр 1 азынҙа.

Аконкурс аҧкарақәа:

Аконкурс рҽаладырхәыр ҟалоит ҳазну ашықәс иалагҳаны зҩымҭа ҿыцқәа апериодикатә кьыпхь ианылаз ашәҟәыҩцәа.

Ашәҟәыҩцәа Реидгыла иаҧнаҵоит ажиури, уи аилазаара далахәуп Аҧсны ақыҵа нхамҩа аминистрра ахаҭарнак. Ажиури акьыпхь збаз аҩымҭақәа аднакылоит, аус рыднаулоит, абжьыҵирахь инанашьҭуа алнаҧшаауеит. Абжьыҵира алтцшәақәа реихшьалара ашьҭахь иалкаахаз адипломқәеи аҧаратә ҳамҭақәеи ранаршьоит. Аноминациа актәи аҩбатәи апремиақәа ирыцу ахарԥьқәа ирыдгылоит Аҧсны ақыҵа нхамҩа аминистрра.

Аҩымҭақәа аашәышьҭла Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла ашҟа.

Аҧсны ашәҟәыҩцәа Реидгыла
Аҧсны ақыҵа нхамҩа аминистрра

Агазет **«АМТА»**
аҭыҙтып: Аҟәа ак., Зиҙариа имҩа, 2

Аредактор хада **Вахтанг АҨҲАЗОУ**
Аредакциа ахеилак:
Анзор МЫҚӘБА, Геннади АЛАМИА,
Даур НАҶҞЬЕБИА, Зураб ҨЬАПУА

Акомпиутер ала аиқәыршәаҩ
Адамыр БЕРЕНҨЬИ
email: aamta-gaz@yandex.com

Агазет мызкы знык иҭыҵуеит

Ател. 771-08-80

Аҧсны Аҳәынҭқарра Аиустициа Аминистрра аҟны ашәҟәы иҭаҩуп 24.04.2013 ш. Аҭаҩратә № 71. Адҵа № 81

2,5 кьыпхь бҕьыц. Атираж – 500 ц.